

ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μελέτη αιτιών για το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής σε προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης στην Ελλάδα

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 4^ο

Καταγραφή Μελετών και Ερευνών

Για τη Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση

**ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ - Γ.Σ.Ε.Ε**

Ιουλιανού 28 (1^{ος} όροφος) - 10434 ΑΘΗΝΑ

Τηλέφωνο: 210 – 88 38 680

Φαξ: 210 – 88 38 148

Email: kanep@otenet.gr

Ιστοσελίδα: www.kanep-gsee.gr

Έργο :

**ΜΕΛΕΤΗ ΑΙΤΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΜΗΛΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ

Συντονιστής Έργου

Κουρουτός Μιχάλης – Διευθύνων Σύμβουλος Κ.ΑΝ.Ε.Π. Γ.Σ.Ε.Ε.

Συντονισμός Ομάδας

Μουζέλης Νίκος, Κοινωνιολόγος - Καθηγητής L.S.E.

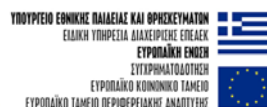
Φραγκουδάκη Άννα , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών

Κουλαϊδής Βασίλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Γούλας Χρήστος,Επιστημονικός Συνεργάτης ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Ομάδα Έργου

Δημόπουλος Κώστας, Κατρούγκαλος Γιώργος, , Άγγελος Ευστράτογλου, Χρήστος Μινόπουλος, Κωστής Παπαιωάννου, Νίκος Φωτόπουλος, Καρατράσογλου Ιάκωβος, Παπαντωνόπουλος Κωστής, Κατσαρέας Πέτρος, Γλέζου Κατερίνα, Μπόθου Φραντζέσκα, Σελέκος Δημήτρης, Ταγγαλίδου Ευφροσύνη, Οικονόμου Ευδοκία, Βαρβιτσιώτη Ειρήνη, Χριστόπουλος Γιώργος, Κύρου Αλίκη

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 4^ο

Βιβλιογραφική Επισκόπηση Μελετών και Ερευνών

Για τη Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση

Πίνακας Περιεχομένων

Πίνακας Περιεχομένων.....	4
Εισαγωγή	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο Ανάλυση Των Τυπικών Χαρακτηριστικών Των Ερευνών.....	9
1.1 Το χρονικό διάστημα των ερευνών.....	9
1.3 Είδος φορέα υλοποίησης	11
1.4 Είδος πηγών	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο . Η θεματολογία των ερευνών.....	15
2.1 Το είδος του πληθυσμού	15
2.2 Το γεωγραφικό επίπεδο	17
2.3 Η θεματική εστίαση	18
2.4 Τα βασικότερα συμπεράσματα από τη σύνθεση των ερευνών της κατηγορίας «Αποτύπωση και αξιολόγηση δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων»	23
2.5 Τα βασικά συμπεράσματα από τη σύνθεση των ερευνών της κατηγορίας «Ένταξη ανέργων και εργαζομένων στις δομές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης»	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	47
Τα μεθοδολογικά στοιχεία των ερευνών	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	48
Σύνοψη-Συμπεράσματα	48
Παράρτημα Α.....	54
Κατάλογος Ερευνών	54
Παράρτημα Β.....	61
Σχάρα ανάλυσης του περιεχομένου (αποδελτίωσης) των ερευνών.....	61

Κατάλογος Πινάκων και Διαγραμμάτων

Πίνακας 1: Χρονικό διάστημα των ερευνών

Πίνακας 2: Φορέας χρηματοδότησης

Πίνακας 3: Κατανομή των ερευνών κατά ελληνικό φορέα υλοποίησης

Πίνακας 4: Κατανομή των ελληνικών πηγών δεδομένων σε κατηγορίες

Πίνακας 5: Επίπεδο εξειδίκευσης του πληθυσμού

Πίνακας 6: Γεωγραφικό επίπεδο των ερευνών

Πίνακας 7: Θεματική εστίαση των ερευνών

Πίνακας 8: Διατύπωση προτάσεων πολιτικής

Πίνακας 9: Αριθμός καταρτιζομένων

Πίνακας 10: Βαθμός εισόδου στην αγορά εργασίας (καταρτιζόμενοι στα ΚΕΚ)

Πίνακας 11: Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 25-64 σε πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης, 2002-2004

Πίνακας 12: Συμμετοχή σε πρόγραμμα δια βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης ανά εκπαιδευτικό επίπεδο (χαμηλό= ISCED 0-2, υψηλό= ISCED 5-6), 2004

Πίνακας 13: Διαρροές εκπαιδευομένων από τα ΚΕΕ κατά περιφέρεια 2006-2008

Διάγραμμα 1: Μαθητική Διαρροή κατά Γεωγραφική Περιφέρεια (Γυμνάσιο-Ενιαίο Λύκειο- ΤΕΕ)-Μαθητές Γενιάς 2000-01

Πίνακας 14: Είδος μεθοδολογικής προσέγγισης των εμπειρικών ερευνών

Εισαγωγή

Στην παρούσα αναφορά γίνεται η βιβλιογραφική επισκόπηση σαράντα εννέα συνολικά εμπειρικών εργασιών οι οποίες πραγματοποιήθηκαν ή/και δημοσιοποιήθηκαν μετά το 2000 και έχουν αντικείμενο την ανάλυση πτυχών της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα (οι πλήρεις αναφορές των ερευνών βρίσκονται στο Παράρτημα Α). Με τον όρο «εμπειρικές» εννοούμε έρευνες των οποίων τα συμπεράσματα εδράζονται σε κάποια μορφή επεξεργασία εμπειρικού υλικού (ερωτήσεις σε εμπλεκόμενους, δευτερογενής ανάλυση δεδομένων, ανάλυση διαδικασιών, ανάλυση συναφών κειμένων, επισκόπηση βιβλιογραφίας, κλπ) και δεν αποτελούν απλώς περιγραφή κάποιων καινοτομικών παρεμβάσεων, διατύπωση θεωρητικών θέσεων για τη δια βίου μάθηση ή παράθεση στοιχείων για το πλήθος των δομών και των συμμετεχόντων σε αυτές σε κάποια χρονική στιγμή ή περίοδο. Εάν ωστόσο αναφορικά με την κατηγορία περιγραφής κάποιων καινοτομικών δράσεων υπάρχουν μελέτες αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των σχετικών παρεμβάσεων τότε αυτές εντάσσονται στο πεδίο της παρούσας επισκόπησης. Ο εντοπισμός των συγκεκριμένων ερευνών έγινε με:

α) αναζήτηση στο διαδίκτυο με βάση κατάλογο λέξεων κλειδιών και λογικών συνδυασμών τους («ή», «και»)¹.

β) αναζήτηση στις βιβλιοθήκες και τους δικτυακούς τόπους των κεντρικών φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης (π.χ. Πανεπιστημίων, ΕΚΕΠΙΣ, ΟΑΕΔ, ΥΠΕΠΘ, Π.Ι., ΓΓΔΒΜ-πρώην ΓΓΕΕ-Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων-ΕΕΕΕ, Ινστιτούτο Δια Βίου Εκπαίδευσης της ΓΣΕΒΕΕ),

¹ Οι λέξεις κλειδιά με βάση τις οποίες έγινε η αναζήτηση εμπίπτουν στις ακόλουθες κατηγορίες: α) έννοιες (δια βίου μάθηση, δια βίου εκπαίδευση, κατάρτιση, επιμόρφωση, επαγγελματική εκπαίδευση, άτυπη μάθηση, μη-τυπική μάθηση), β) φορείς (ΕΚΕΠΙΣ, ΟΑΕΔ, Π.Ι., ΓΓΔΒΜ-πρώην ΓΓΕΕ, ΟΕΠΕΚ, ΙΔΕΚΕ, CEDEFOP, Ινστιτούτο Δια Βίου Εκπαίδευσης της ΓΣΕΒΕΕ, Υπουργεία με παραγωγικές σχολές, ΥΠΕΠΘ, Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, Πανεπιστημιακά Τμήματα με συναφές γνωστικό αντικείμενο ή με μέλη ΔΕΠ με συναφές γνωστικό αντικείμενο, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΣΔΕ, ΠΕΚ, ΚΕΚ, ΕΕΕΕ-Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων).

γ) μέσω προσωπικών επαφών με ερευνητές με ιδιαίτερη εμπειρία στο σχετικό τομέα (Αναστασιάδης, Βεργίδης, Καραλής, Μπαγάκης, Δραγώνα, Ευστράτογλου, Μάγος, Φραγκουδάκη, κ.ά.),

δ) αναζήτηση σχετικής αρθρογραφίας στο πλέον έγκυρο συναφές ελληνικό ακαδημαϊκό περιοδικό με κριτές *Εκπαίδευση Ενηλίκων* της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων καθώς και

ε) αναζήτηση σχετικής αρθρογραφίας στα πλέον έγκυρα συναφή διεθνή ακαδημαϊκά περιοδικά με κριτές: *Adult Education Quarterly* (το μοναδικό περιοδικό του πεδίου στο οποίο ευρετηριάζεται στο Citation Index), *Adult Learning*, *International Journal of Lifelong Education*, *Journal of Staff Development*, *New Directions for Adult and Continuing Education*, *New Horizons in Adult Education & Human Resource Development* (formerly *New Horizons in Adult Education*), *Studies in the Education of Adults*, *Journal of Transformative Education*, *Studies in Continuing Education*, *Journal of Vocational Education & Training*, *Journal of In-service Education*, *Journal of Teacher Education*, *Studies in Continuing Education*.

Πρόκειται για ένα όχι εξαντλητικό, αλλά εντούτοις ευρύ, (λόγω του εύρους της θεματολογίας του αλλά και της πολλαπλότητας των φορέων με ευθύνη των οποίων υλοποιήθηκαν), σώματος σχετικών ερευνών. Άλλωστε καμία βιβλιογραφική επισκόπηση όσο λεπτομερής και συστηματική να είναι δεν μπορεί να ισχυριστεί ποτέ την πλήρη κάλυψη ενός επιστημονικού πεδίου, αφού πάντοτε ελλοχεύει ο κίνδυνος της παράλειψης (όχι πάντως εσκεμμένης) ορισμένων ερευνών, ιδιαίτερα εκείνων που έχουν τύχει της μικρότερης δημοσιοποίησης. Σε κάθε πάντως περίπτωση, σύμφωνα με τα όσα έχουμε υπόψη μας, η παρούσα επισκόπηση είναι η εκτενέστερη από όσες επισκοπήσεις ελληνικών ερευνών έχουν πραγματοποιηθεί στο πεδίο μέχρι σήμερα.

Η επισκόπηση αυτή αναμένεται να αποσαφηνίσει σε σημαντικό βαθμό τόσο τις μέχρι σήμερα κυρίαρχες τάσεις όσο όμως και τα ελλείμματα του σχετικού ερευνητικού πεδίου. Η μετα-ανάλυση των ερευνών που επιχειρείται στη συνέχεια είναι με την έννοια αυτή, ιδιαίτερα χρήσιμη, με δεδομένο ότι το πεδίο φαίνεται να κυριαρχείται από μεγάλο κατακερματισμό, αλληλεπικαλύψεις και πολλές φορές επαναλήψεις ερευνών που «ανακαλύπτουν ξανά τον τροχό». Προκειμένου ωστόσο η μετα-

ανάλυση να έχει νόημα, όλες οι έρευνες αναλύθηκαν ως προς το περιεχόμενό τους με βάση μια κοινή εσχάρα ανάλυσης (βλέπε Παράρτημα Β).

Η αναφορά αποτελείται από τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα περιγράφονται οι έρευνες ως προς ορισμένα τυπικά τους χαρακτηριστικά όπως είναι: α) η χρονική διάρκεια στην οποία αναφέρονται, β) το είδος του φορέα χρηματοδότησής τους, γ) το είδος του φορέα υλοποίησής τους, και δ) το είδος της βιβλιογραφίας και των αντίστοιχων πηγών που χρησιμοποιούν.

Η δεύτερη ενότητα επικεντρώνεται στη θεματολογία των ερευνών. Ειδικότερα, εξετάζονται ζητήματα όπως: α) το είδος του πληθυσμού το οποίο αφορούν, β) το χωρικό επίπεδο στο οποίο αναφέρονται (τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό, διεθνές), και κυρίως γ) το θέμα στο οποίο εστιάζονται. Παράλληλα γίνεται μια προσπάθεια συγκερασμού και σύνθεσης των βασικότερων συμπερασμάτων των ερευνών με παρόμοια θεματική επικέντρωση. Η Τρίτη ενότητα εστιάζεται στα μεθοδολογικά στοιχεία των ερευνών. Συγκεκριμένα, οι έρευνες κατατάσσονται ανάλογα με το είδος τους (πρωτογενής εμπειρική, δευτερογενής ανάλυση δεδομένων, βιβλιογραφική επισκόπηση, αναπτυξιακή) και τα ειδικά μεθοδολογικά εργαλεία (ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, ανάλυση θεσμικού πλαισίου, κλπ) που χρησιμοποιούν. Τέλος η τέταρτη ενότητα, συνοψίζει τα βασικότερα συμπεράσματα των προηγούμενων τριών ενοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Ανάλυση Των Τυπικών Χαρακτηριστικών Των Ερευνών

1.1 Το χρονικό διάστημα των ερευνών

Από τις σαράντα εννέα έρευνες, στοιχεία σε σχέση με τη διάρκειά τους βρέθηκαν για τις τριάντα οκτώ. Πιο συγκεκριμένα το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αναφοράς που ανεβρέθηκε ανέρχεται στα εννέα χρόνια και αντιστοιχεί στο διάστημα 1988-1997 (εργ. 13, σύμφωνα με την αρίθμηση του Παραρτήματος Α) και 2006-2015 (εργ.3) αντίστοιχα. Ακολουθούν μία που καλύπτει διάστημα επτά χρόνων (2000-2007) (εργ. 23), μία έρευνα που καλύπτει χρονικό ορίζοντα έξι χρόνων (2007-2013) (εργ.5), μια έρευνα που καλύπτει διάστημα πέντε χρόνων (1993-1998) (εργ.6) και μια ακόμα έρευνα που καλύπτει διάστημα τεσσάρων χρόνων (2001-2005) (εργ.48). Όλες οι υπόλοιπες έρευνες αναφέρονται σε πιο βραχεία χρονικά διαστήματα που κυμαίνονται από τρία έως ένα χρόνο. Το μέσο χρονικό διάστημα αναφοράς των ερευνών που εντοπίστηκαν είναι τα 3.4 έτη (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1:
Χρονικό διάστημα των ερευνών

Χρονικό διάστημα (έτη)	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
>5	5	13.1
3-4	8	21.0
1-2	25	65.9
Σύνολο	38	100

Με βάση τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι οι έρευνες του δείγματός μας, τείνουν συνήθως να αναφέρονται σε σύντομα χρονικά διαστήματα (περίπου στις 2 στις 3 περιπτώσεις).

Επιπλέον προκύπτει ότι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις έρευνες που αναφέρονται σε περισσότερο εκτενή χρονικά διαστήματα είναι ότι αυτές κατά κύριο λόγο: α) εκπονούνται από ευρωπαϊκούς φορείς (π.χ. CEDEFOP), β) υιοθετούν τη μεθοδολογική στρατηγική της δευτερογενούς επεξεργασίας δεδομένων από

πολλαπλές πηγές (κυρίως επίσημες) καθώς και της ανάλυσης του θεσμικού πλαισίου, και γ) αφορούν το γενικό πληθυσμό.

1.2 Είδος φορέα χρηματοδότησης

Οι φορείς χρηματοδότησης των ερευνών μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

α) εθνικοί ή ευρωπαϊκοί/ διεθνείς

β) ερευνητικά κέντρα, πανεπιστήμια, δημόσιοι φορείς στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, κρατικές υπηρεσίες-υπουργεία.

Όσον αφορά στην πρώτη διάκριση προκύπτει ότι από τις μισές περίπου έρευνες (είκοσι μία έρευνες) για τις οποίες στάθηκε δυνατό να εντοπιστεί η πηγή της χρηματοδότησής τους, βρέθηκαν να έχουν χρηματοδοτηθεί από διεθνείς φορείς. Συγκεκριμένα, είκοσι έρευνες έχουν χρηματοδοτηθεί απευθείας από πόρους της Ε.Ε., ενώ υπάρχει και μια έρευνα που έχει εκπονηθεί για λογαριασμό του ΟΟΣΑ.

Οι υπόλοιπες είκοσι δύο έρευνες έχουν χρηματοδοτηθεί από ελληνικούς φορείς για τους οποίους και μόνο έχει νόημα η δεύτερη από τις παραπάνω δυο διακρίσεις (βλ. Πίνακας 2). Ειδικότερα από αυτή τη δεύτερη ομάδα ερευνών έξι έχουν χρηματοδοτηθεί από το Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης (ΕΚΕΠΙΣ), τέσσερις από Υπουργεία (δύο από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και δυο από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων), δυο από το Ινστιτούτο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΙΕΠΑΣ), δυο από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ), μια από το Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε του ΟΑΕΔ, δυο από το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ, δυο από το ΚΕΚ της ΓΣΕΒΕΕ, μια από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, μια από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και μια από μια σύμπραξη με εταίρους το ΕΑΠ, το ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, το Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο και το ΚΕΚ Μέντωρ.

**Πίνακας 2:
Φορέας χρηματοδότησης**

Φορέας	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Ελληνικός	22	51.2
Ευρωπαϊκός/ Διεθνής	21	48.8
Σύνολο	43	100

Γενικότερα θα λέγαμε ότι οι έρευνες του δείγματος τείνουν να βασίζονται εξίσου σε εθνικούς και σε ευρωπαϊκούς πόρους. Οι παλαιότερες ωστόσο χρονολογικά έρευνες έτειναν να χρηματοδοτούνται σχεδόν αποκλειστικά από πόρους της Ε.Ε., τα τελευταία ωστόσο χρόνια μια σειρά δημόσιοι φορείς (π.χ. ΕΚΕΠΙΣ, ΙΕΠΑΣ) ή κοινωνικοί φορείς (π.χ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ-Ινστιτούτο Δια βίου μάθησης ΓΣΕΒΕΕ) που δραστηριοποιούνται στο πεδίο έχουν αρχίσει να αναλαμβάνουν σημαντική δραστηριότητα προς την κατεύθυνση αυτή, παράλληλα ή/και σε συνεργασία με κάποιους ανεξάρτητους ερευνητές σε διάφορα ΑΕΙ (κυρίως στο ΑΠΘ, το ΕΑΠ και το Πανεπιστήμιο Πατρών).

Επιπλέον φαίνεται ότι όπως είναι άλλωστε φυσικό οι έρευνες που χρηματοδοτούνται από πόρους της Ε.Ε. τείνουν πολύ περισσότερο από αυτές που χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους να περιλαμβάνουν τη συγκριτική διάσταση στην προβληματική τους.

1.3 Είδος φορέα υλοποίησης

Διατηρώντας τις διακρίσεις που εισάγαμε στην προηγούμενη υποενότητα θα λέγαμε ότι ως προς την πρώτη από αυτές (ελληνικοί vs. Διεθνείς φορείς) φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερευνών υλοποιείται από ελληνικούς φορείς (τριάντα επτά έρευνες) ενώ μόλις μία στις τέσσερις περίπου από ευρωπαϊκούς φορείς. Επίσης βρέθηκε μια έρευνα που υλοποιήθηκε από κοινοπραξία ελληνικών και ευρωπαϊκών φορέων ενώ για δυο μόνο έρευνες δεν κατέστη δυνατός ο προσδιορισμός του φορέα υλοποίησής τους.

Ανάμεσα στις έρευνες που υλοποιήθηκαν από ελληνικούς φορείς βρέθηκαν εννέα έρευνες που υλοποιήθηκαν από δημόσιους φορείς που ενεργοποιούνται στο πεδίο (ΕΚΕΠΙΣ, ΙΕΠΑΣ, ΠΑΕΠ, ΚΕΕ), τέσσερις έρευνες που υλοποιήθηκαν από πανεπιστημιακά τμήματα, τρεις έρευνες από ερευνητικά κέντρα όπως το ΕΚΚΕ και το ΚΕΠΕ, και μία μόλις έρευνα που υλοποιήθηκε με την εμπλοκή φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης (βλ. Πίνακας 3).

Πίνακας 3:
Κατανομή των ερευνών κατά ελληνικό φορέα υλοποίησης

Φορέας	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Δημόσιος με ειδίκευση στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση	14	37.8
Πανεπιστημιακά τμήματα	11	29.7
Κοινωνικοί φορείς	8	21.6
Ερευνητικά κέντρα	3	8.1
Τοπική αυτοδιοίκηση	1	2.7
Σύνολο	37	100

Είναι επίσης χαρακτηριστικό το γεγονός ότι μόλις οκτώ έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί από κοινοπραξίες με περισσότερους του ενός φορείς. Το συνηθέστερο είναι οι έρευνες στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης να πραγματοποιούνται από ένα μόνο φορέα.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι παρά το γεγονός ότι περίπου οι μισές έρευνες χρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς πόρους, η συντριπτική τους πλειοψηφία εκπονείται από ελληνικούς φορείς και κυρίως από μεμονωμένους δημόσιους φορείς με ειδίκευση στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια έχουν εισέλθει στο πεδίο της εκπόνησης σχετικών ερευνών τόσο τα ΑΕΙ της χώρας όσο και διάφοροι κοινωνικοί φορείς.

Επιπρόσθετα από τη λεπτομερέστερη ανάλυση των χαρακτηριστικών των ερευνών που διεξάγουν οι δημόσιοι και οι κοινωνικοί φορείς με ειδίκευση στο πεδίο της δια

βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης φαίνεται ότι αυτές οι έρευνες τείνουν να είναι: α) περισσότερο εστιασμένες στην περιγραφή σε μακροσκοπικό επίπεδο των δομών και των φορέων του συγκεκριμένου πεδίου καθώς και των συστημικών χαρακτηριστικών τους όπως είναι για παράδειγμα το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους και β) να προβαίνουν στις περισσότερες των περιπτώσεων στη διατύπωση συγκεκριμένων μέτρων και προτάσεων πολιτικής για τη βελτίωση επιμέρους πτυχών ή και συνολικά της υφιστάμενης κατάστασης στο συγκεκριμένο τομέα.

Αντίστοιχα οι έρευνες που διεξάγουν τα Πανεπιστημιακά Τμήματα τείνουν να είναι περισσότερο εμπειρικής μορφής, να χρησιμοποιούν συνήθως ένα συνδυασμό ποιοτικών και ποσοτικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων και να μην προβαίνουν στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής.

1.4 Είδος πηγών

Οι πηγές από τις οποίες αντλούν δευτερογενή στοιχεία οι έρευνες είναι εξίσου τόσο ελληνικές υπηρεσίες όσο και διεθνείς πηγές (Ευρωπαϊκή Ένωση, Eurostat, OECD, κλπ). Συγκεκριμένα από τις είκοσι μία έρευνες για τις οποίες έγινε δυνατός ο εντοπισμός αναφορών σε πρόσθετες πηγές δεδομένων, στις ένδεκα η πλειοψηφία ή/και το σύνολο αυτών των πηγών είναι ελληνικές και σε δέκα περιπτώσεις είναι πηγές ευρωπαϊκές ή/και διεθνείς. Η κατανομή των επιμέρους ελληνικών πηγών δεδομένων σε διάφορες κατηγορίες φαίνεται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4:
Κατανομή των ελληνικών πηγών δεδομένων σε κατηγορίες

Είδος πηγής	Πλήθος αναφορών (N)	Ποσοστό αναφορών (%)
Υπουργεία	12	34.3
Δημόσιοι φορείς με ειδίκευση στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση	11	31.4
ΕΣΥΕ	5	14.3
Κοινωνικοί φορείς (ΣΕΒ, ΓΣΕΕ)	5	14.3
Άλλοι	2	5.7
Σύνολο	35	100

Από τον παραπάνω Πίνακα προκύπτει ότι όταν οι έρευνες αντλούν δεδομένα από διάφορες ελληνικές πηγές, οι οποίες στην πλειοψηφία τους αντιστοιχούν σε κρατικές υπηρεσίες (Υπουργεία και Δημόσιοι φορείς με ειδίκευση στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση) που είναι άλλωστε και οι μόνες που φαίνεται να τηρούν με κάποια συστηματικότητα και σε κάποιο βάθος χρόνου (τουλάχιστον από τα μέσα της δεκαετίας του '90 όταν και θεσμοθετήθηκαν οι περισσότεροι φορείς για τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση) σχετικά στοιχεία.

Ωστόσο η εικόνα αυτή ανατρέπεται εάν κανείς λάβει υπόψη του ό,τι συμβαίνει με τις βιβλιογραφικές αναφορές των ερευνών. Στις είκοσι δύο περιπτώσεις ερευνών όπου αναφέρονται στοιχεία σχετικά με τις βιβλιογραφικές τους αναφορές φαίνεται ότι στις δέκα περιπτώσεις υπερτερούν σε πλήθος οι ξενόγλωσσες αναφορές σε σχέση με τις ελληνόγλωσσες αναφορές, ενώ σε δώδεκα περιπτώσεις κυριαρχούν οι ξενόγλωσσες αναφορές. Πιθανόν η τάση αυτή να αντανακλά το γεγονός ότι το πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει πολύ μεγαλύτερη παράδοση στον ευρωπαϊκό χώρο σε σχέση με την Ελλάδα, στην οποία όμως τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ήδη ένα αξιόλογο σώμα ερευνητικής παραγωγής το οποίο τροφοδοτεί ως αναφορές νεότερες έρευνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο.

Η θεματολογία των ερευνών

Η θεματολογία των ερευνών εξετάζεται σε συνάρτηση με τους ακόλουθους τρεις άξονες:

- α) το είδος του πληθυσμού το οποίο αφορούν,
- β) το χωρικό επίπεδο στο οποίο αναφέρονται (τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό, διεθνές), και κυρίως
- γ) το θέμα στο οποίο εστιάζονται.

2.1 Το είδος του πληθυσμού

Από τις σαράντα έξι έρευνες στις οποίες ρητά αναφέρεται κάποιος πληθυσμός αναφοράς στις δεκατέσσερις ο πληθυσμός αυτός αφορά το σύνολο του πληθυσμού ή του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, σε πέντε περιπτώσεις ο πληθυσμός αναφοράς σχετίζεται με ειδικές ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού όπως άνεργοι νέοι, άτομα με ειδικές ανάγκες ή οικονομικοί μετανάστες. Ακόμα μεγαλύτερη εξειδίκευση του πληθυσμού αναφοράς παρατηρείται σε δέκα έρευνες, οι οποίες κυρίως αναφέρονται στο προσωπικό συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή κλάδων παραγωγής (έξι έρευνες), σε πολύ συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (π.χ. γυναίκες επιχειρηματίες, απόφοιτοι οικονομικών και πολιτικών σπουδών) (δυο έρευνες) ή σε ειδικές ομάδες επαγγελματιών (π.χ. διπλωματούχοι μηχανικοί και εκπαιδευτικοί) (δυο έρευνες).

Πίνακας 5:

Επίπεδο εξειδίκευσης του πληθυσμού

Επίπεδο	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Υψηλό (ειδικές ομάδες επαγγελματιών ή κοινωνικών ομάδων)	20	43.5
Χαμηλό (γενικός πληθυσμός-εργαζόμενοι γενικά)	13	28.3
Μεσαίο (εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι σε συγκεκριμένου τύπου δομές)	8	17.4
Μεσαίο (ειδικές ευπαθείς ομάδες του γενικού πληθυσμού)	5	10.8
Σύνολο	46	100

Από τον Πίνακα 5 προκύπτει το συμπέρασμα ότι η ελληνική ερευνητική παραγωγή που εντοπίστηκε έχει κυρίως εστιαστεί σε έρευνες που αφορούν είτε πολύ εξειδικευμένες ομάδες κυρίως επαγγελματιών σε συγκεκριμένους κλάδους της παραγωγής (μικρο-επίπεδο), είτε το σύνολο του πληθυσμού των εργαζομένων (μάκρο περιγραφές). Αντίθετα φαίνεται να υφίσταται ένα σαφές έλλειμμα σε έρευνες που αφορούν ευρείες κατηγορίες ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης τέτοιων ερευνών στο πλαίσιο των δράσεων του Δ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Από τη συνολική επισκόπηση μάλιστα των χαρακτηριστικών των ερευνών χαμηλού επιπέδου εξειδίκευσης ως προς τον πληθυσμό αναφοράς τους προκύπτει ότι οι έρευνες αυτές συνήθως αφορούν την αποτύπωση του συνολικού πεδίου, χρηματοδοτούνται και διεξάγονται από φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τείνουν να επικεντρώνονται στην ανάλυση του θεσμικού πλαισίου και σε δευτερογενείς αναλύσεις δεδομένων. Αντίστοιχα οι έρευνες υψηλού επιπέδου εξειδίκευσης (μικρο-επίπεδο) συνήθως διεξάγονται από ελληνικούς φορείς, και τείνουν να επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους στη συλλογή πρωτογενών

εμπειρικών δεδομένων από διάφορες επαγγελματικές κυρίως ομάδες (π.χ. εργαζόμενους σε ΜΜΕ, επιχειρηματίες, εκπαιδευτικούς).

Από την ανάλυση του πληθυσμού αναφοράς της κάθε έρευνας που αναλύθηκε είναι δυνατόν να προκύψουν δυο ακόμα συμπεράσματα. Πρώτον σε αρκετές από τις έρευνες του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης εκτός από τους αποδέκτες των σχετικών υπηρεσιών, έχουν αρχίσει να διερευνώνται σποραδικά και οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των φορέων της αγοράς εργασίας αλλά και των υπευθύνων σχεδιαστών των σχετικών προγραμμάτων (εργοδότες, προϊστάμενοι και στελέχη του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα). Μια τέτοια προσέγγιση έχει υιοθετηθεί σε έξι από τις έρευνες που αναλύθηκαν. Με δεδομένη ωστόσο τον ουσιαστικό ρόλο στην αναβάθμιση του συστήματος της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης που έχουν οι ίδιοι οι φορείς της αγοράς εργασίας, η τάση αυτή θα πρέπει να συνεχιστεί και να ενισχυθεί περαιτέρω.

Το δεύτερο συμπέρασμα που προκύπτει αφορά την ποικιλία των πληθυσμών αναφοράς των ερευνών. Φαίνεται πως στην πλειοψηφία των περιπτώσεων (στις τριάντα εννέα έρευνες) ο πληθυσμός αναφοράς είναι ομοιογενής. Ωστόσο υπάρχουν και επτά έρευνες όπου επιχειρούν να συνεξετάσουν τις απόψεις ή/και τις πρακτικές περισσότερων της μιας κατηγορίας πληθυσμού αναφοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της δεύτερης προσέγγισης είναι η περίπτωση της εργ.20 στην οποία εξετάζονται ταυτόχρονα οι καταρτιζόμενοι σε ειδικούς τομείς, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και οι δημόσιοι φορείς που αντιστοιχούν στους αντίστοιχους τομείς, καθώς επίσης και ορισμένοι κοινωνικοί φορείς όπως ο ΣΕΒ, η ΕΣΕΕ (Ελληνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου) και η ΓΣΕΒΕΕ.

2.2 Το γεωγραφικό επίπεδο

Όπως άλλωστε είναι αναμενόμενο οι τριάντα μία από τις σαράντα εννέα έρευνες, αναφέρονται στο εθνικό επίπεδο. Ωστόσο υπάρχουν δώδεκα έρευνες που αφορούν βασικά το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι και αναφέρονται στην Ελλάδα ως μελέτη περίπτωσης. Λιγότερες όμως είναι οι έρευνες που αναφέρονται στο υπο-εθνικό ή τοπικό επίπεδο (μόλις έξι έρευνες ανήκουν σε αυτή την κατηγορία). Με βάση τα παραπάνω προκύπτει ότι οι σχετικές έρευνες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην αποτύπωση της κατάστασης σε εθνικό επίπεδο, χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι

έρευνες που επιχειρούν μια συγκριτική προσέγγιση μεταξύ των τεκταινομένων στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Εκεί που ωστόσο φαίνεται να υπάρχει σημαντικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επαρκούς αριθμού ερευνών στο δείγμα μας που να διερευνούν την κατάσταση σε υπο-εθνικό ή/και τοπικό επίπεδο.

Πίνακας 6:

Γεωγραφικό επίπεδο των ερευνών

Επίπεδο	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Υπερεθνικό	12	24.5
Εθνικό	31	63.3
Υπο-εθνικό ή/και Τοπικό	6	12.2
Σύνολο	49	100

Παρά ωστόσο το γεγονός ότι η έμφαση των περισσότερων ερευνών βρίσκεται στο εθνικό επίπεδο, εντούτοις, σε λίγο λιγότερες από τις μισές από αυτές (είκοσι τρεις στις σαράντα εννέα έρευνες), υπάρχει στον ένα ή στον άλλο βαθμό η συγκριτική διάσταση των τεκταινομένων στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης στον ελληνικό και το διεθνή (κυρίως τον ευρωπαϊκό) χώρο.

2.3 Η θεματική εστίαση

Με βάση τη μεθοδολογία της ανάλυσης περιεχομένου των ερευνών φαίνεται ότι αυτές μπορούν να καταταγούν στις ακόλουθες θεματικές κατηγορίες:

- α) Τεχνική-επαγγελματική κατάρτιση
- β) Ένταξη στις δομές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης-Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών
- γ) Τάσεις της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας
- δ) Αποτύπωση και αξιολόγηση δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων

ε) Προτάσεις πολιτικής και πιλοτικές εφαρμογές.

Στον Πίνακα 7 αποτυπώνεται η κατανομή των ερευνών που επισκοπήθηκαν στις παραπάνω θεματικές κατηγορίες.

Πίνακας 7:

Θεματική εστίαση των ερευνών

Θεματική έμφαση	Πλήθος αναφορών (N)	Ποσοστό αναφορών (%)
Αποτύπωση και αξιολόγηση δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων	25	48.1
Ένταξη στις δομές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης- Διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών	15	28.8
Τάσεις της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας	4	7.7
Τεχνική-επαγγελματική κατάρτιση	4	7.7
Προτάσεις πολιτικής και πιλοτικές εφαρμογές	3	5.8
Άλλο (βιβλιογραφική επισκόπηση διεθνών ερευνών, εργ.48)	1	1.9
Σύνολο	52	100

Με βάση την κατανομή που φαίνεται στον Πίνακα, προκύπτει ότι μία στις δυο περίπου έρευνες του δείγματος εστιάζεται στην αποτύπωση και στην αξιολόγηση των υφιστάμενων δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων. Συχνά οι σχετικές έρευνες παίρνουν το χαρακτήρα της ανάλυσης του θεσμικού πλαισίου, της ανάλυσης των υλικών από τα σχετικά προγράμματα (προκηρύξεις, εκπαιδευτικό υλικό, προγράμματα σπουδών, εκθέσεις αξιολόγησης), της διερεύνησης του προφίλ των εκπαιδευτών, της ανάλυσης των

απόψεων των εκπαιδευομένων ή ακόμα και της σύνδεσης δευτερογενών δεδομένων από πολλαπλές κρατικές, ως επί το πλείστον, υπηρεσίες. Η συγκεκριμένη θεματική έμφαση των ερευνών είναι απόλυτα δικαιολογημένη, εάν αναλογιστεί κανείς τις ακόλουθες παραμέτρους:

α) Το σύστημα δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης άρχισε να αποκτάει τη σημερινή του φυσιογνωμία από τα μέσα της δεκαετίας του ενενήντα.

β) Η ανάπτυξη αυτού του συστήματος υπήρξε πολύ γρήγορη χωρίς όμως να συνοδεύεται από αντίστοιχες διαδικασίες αξιολόγησης και πιστοποίησης

γ) Η ζήτηση για σχετικές υπηρεσίες βασίστηκε περισσότερο στην επιδότηση των εργαζομένων με κοινοτικούς πόρους, παρά ως απάντηση σε πραγματικές ανάγκες και

δ) Το τοπίο των φορέων δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης αναπτύχθηκε με μεγάλη ετερογένεια και κατακερματισμό.

Όλες οι παραπάνω συνθήκες οδήγησαν ήδη από την αρχή, αλλά από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 με ακόμη μεγαλύτερη ένταση, στην ανάγκη αποτύπωσης, καταγραφής και αξιολόγησης του πλήθους των επιμέρους φορέων, ως προϋπόθεση για τη χάραξη στρατηγικών επιλογών άσκησης εκπαιδευτικής πολιτικής στον αντίστοιχο τομέα. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο το γεγονός, ότι στην πλειοψηφία τους ή έρευνες αποτύπωσης και αξιολόγησης διενεργούνται είτε από κεντρικές υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε από ελληνικές κρατικές υπηρεσίες και δημόσιους φορείς που εξειδικεύονται στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Όλες οι υπόλοιπες θεματικές κατηγορίες εκπροσωπούνται πολύ λιγότερο στο δείγμα μας, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα ως προς τη διερεύνηση πιο ουσιαστικών επιμέρους πτυχών του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, πέρα από το απλό επίπεδο της καταγραφής και της αποτύπωσης. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η έλλειψη ερευνών με αναπτυξιακό χαρακτήρα ή αλλιώς ερευνών που να δίνουν έμφαση στη διατύπωση προτάσεων πολιτικής ή στις οποίες να περιγράφεται η εμπειρία και να αξιολογούνται συγκεκριμένες πιλοτικές εφαρμογές. Παράδειγμα επιτυχούς έρευνας αυτού του είδους αποτελεί κατά τη γνώμη μας η έρευνα με αρ. 22 και τίτλο «Μελέτη για την ανάπτυξη πρότυπων προγραμμάτων ενδο-επιχειρησιακής κατάρτισης, με βάση το σύστημα της εναλλαγής στις θέσεις εργασίας απασχολούμενων και ανέργων καταρτιζομένων (job rotation)» στην οποία εξετάζεται το σύστημα της εναλλαγής στις θέσεις εργασίας

απασχολουμένων και ανέργων καταρτιζομένων (job rotation) σε επιχειρήσεις των κλάδων των τροφίμων και του τουρισμού αντίστοιχα.

Η έλλειψη διατύπωσης συγκεκριμένων προτάσεων πολιτικής ως απόρροια των συμπερασμάτων των ερευνών είναι ωστόσο στοιχείο που φαίνεται να χαρακτηρίζει και ευρύτερα το σώμα των ερευνών που επισκοπήθηκαν. Συγκεκριμένα όπως προκύπτει και από τα στοιχεία του Πίνακα 8, περίπου οι μισές από τις έρευνες δεν καταλήγουν στη διατύπωση καμίας πρότασης πολιτικής, περίπου μία στις έξι καταλήγει στη διατύπωση κάποιων γενικών κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής υπό τη μορφή δέσμης ιδεών, ενώ μόλις μία στις τέσσερις έρευνες επιχειρεί τη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων υπό τη μορφή συγκεκριμένων μέτρων.

Πίνακας 8:

Διατύπωση προτάσεων πολιτικής

Προτάσεις	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Καμία	27	55.1
Γενικές προτάσεις (δέσμη ιδεών)	9	18.4
Ειδικές προτάσεις (συγκεκριμένα μέτρα)	13	26.5
Σύνολο	49	100

Οι συγκεκριμένες προτάσεις της τελευταίας κατηγορίας ερευνών σταχυολογούνται στο ακόλουθο ένθετο πλαίσιο.

Ένθετο: Συγκεκριμένες προτάσεις πολιτικής για την αναβάθμιση της ποιότητας του συστήματος δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Προτάσεις για την πιστοποίηση

Δημιουργία συστήματος πιστοποίησης άτυπης και προγενέστερης μάθησης, κατά το πρότυπο και άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Διαμόρφωση και θεσμοθέτηση των επαγγελματικών περιγραμμάτων που να περιλαμβάνουν όσο το δυνατόν περισσότερους κλάδους επαγγελματιών και εργαζομένων.

Προώθηση ενός ευρωπαϊκού συστήματος μεταφοράς πιστωτικών μονάδων για την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση.

Ενιαία μεθοδολογία αποτίμησης της εισόδου των καταρτιζομένων στην αγορά εργασίας ως δείκτη αξιολόγησης της επιτυχίας ενός προγράμματος κατάρτισης.

Δημιουργία συστήματος εξ' αποστάσεως πιστοποίησης.

Προτάσεις για την ενίσχυση της συμμετοχής στο σύστημα

Θεσμοθέτηση κινήτρων σε ιδιώτες και επιχειρήσεις για ένταξή τους στο σύστημα δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Υιοθέτηση του συστήματος της εναλλαγής στις θέσεις εργασίας απασχολούμενων και ανέργων καταρτιζομένων (job rotation).

Συνεργασία με συλλογικούς φορείς εργαζομένων, εργοδοτών, τοπικών κοινωνιών, και άλλων κοινωνικών ομάδων (άτομα με αναπηρίες, μετανάστες, κλπ).

Προτάσεις για την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών

Εξειδικεύσεις των Προγραμμάτων Σπουδών ανάλογα με τις ειδικές ανάγκες των καταρτιζομένων (ανίχνευση εκπαιδευτικών αναγκών).

Συγκρότηση προγραμμάτων σπουδών με το συνδυασμό αντικειμένων εξειδίκευσης με αντικείμενα παροχής οριζόντιων, γενικού τύπου ικανοτήτων.

Επαγγελματοποίηση και αξιολόγηση των εκπαιδευτών.

Δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών υλικών.

Συνδυασμός εξ' αποστάσεως και κατά πρόσωπο εκπαίδευσης.

Συνδυασμός θεωρητικού και πρακτικού μέρους.

Συμμετοχικές εκπαιδευτικές τεχνικές.

Μικρή διάρκεια (περιορισμός απουσίας από την εργασία) ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πρόγραμμα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Προτάσεις για το συντονισμό των πολιτικών

Ίδρυση διεθνικού συντονιστικού φορέα των συστημάτων και των πολιτικών για τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ευρώπη.

Κλαδικά παρατηρητήρια για την απασχόληση με την ευθύνη των επαγγελματικών ενώσεων και των κοινωνικών φορέων.

Ίδρυση φορέα για τη διάχυση της καινοτομίας και τη διασπορά των καλών πρακτικών.

Από το παραπάνω ένθετο προκύπτει ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις που σταχυολογήθηκαν αναφέρονται κατά κύριο λόγο στα ακόλουθα τέσσερα πεδία: α) πιστοποίηση, β) ενίσχυση της συμμετοχής στο σύστημα, γ) αναμόρφωση των προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών και δ) συντονισμός των πολιτικών σε διεθνικό επίπεδο.

Επανερχόμενοι στο ζήτημα της θεματικής εξειδίκευσης των ερευνών θα λέγαμε ότι προκειμένου να αποτυπωθεί με ένα συνθετικό τρόπο η βασική εμπειρία που έχει αποκτηθεί αναφορικά με τα επιμέρους θέματα στα οποία αναφέρονται οι κατηγορίες στις οποίες κατατάχθηκαν οι έρευνες στη συνέχεια επιχειρείται μια ανθολόγηση των σημαντικότερων συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη μελέτη όλων των μελετών για τις δυο πρώτες σε συχνότητα εμφάνισης θεματικές κατηγορίες. Η επιλογή αυτή υπαγορεύεται από το γεγονός ότι μόνο για αυτές τις δυο κατηγορίες υπάρχει επαρκής αριθμός εργασιών που να επιτρέπει την εξαγωγή συνθετικού τύπου συμπερασμάτων με κάποια σχετική ασφάλεια.

2.4 Τα βασικότερα συμπεράσματα από τη σύνθεση των ερευνών της κατηγορίας «Αποτύπωση και αξιολόγηση δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και των αντίστοιχων προγραμμάτων»

2.4.1 Οι διατιθέμενοι οικονομικοί πόροι

Η Ελλάδα δαπανά αναλογικά ~~τα λιγότερα χρήματα~~ **το μικρότερο ποσό** για την εκπαίδευση και για την εφαρμογή ενεργητικών μέτρων για την αγορά εργασίας – μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα μέτρα για τη δια βίου μάθηση και την επαγγελματική κατάρτιση- σε σύγκριση με όλες τις χώρες της ΕΕ 25. Για παράδειγμα το 2002 η Ελλάδα δαπανούσε το 3,96 % του ΑΕΠ για την εκπαίδευση έναντι του 5,22 % της ΕΕ 25, ενώ το 2003 δαπανούσε το 0,11 % του ΑΕΠ για ενεργητικά μέτρα για την αγορά εργασίας έναντι του 0,70 % της ΕΕ 15. Επιπλέον, οι έλληνες εργοδότες δαπανούσαν μόλις το 0,5 % του κόστους εργασίας για την κατάρτιση των

εργαζομένων τους έναντι των Ευρωπαϊών εργοδοτών που δαπανούσαν το 0,8 % του κόστους εργασίας για την κατάρτιση των εργαζομένων. Η αύξηση που παρουσιάζει ο τομέας της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης τα τελευταία χρόνια οφείλεται κυρίως στις χρηματοδοτήσεις μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, αλλά και στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αξιοποιούν μέρος των εισφορών εργοδοτών εργαζομένων για την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού τους.

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ 2) το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) είχε συνολικό ύψος 2.763.907.617 ευρώ. Η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται στα 2.072.930.711 ευρώ ενώ η εθνική συμμετοχή είναι 690.976.906 ευρώ. Δεν υπήρξε συμμετοχή από ιδιώτες.

2.4.2 Το θεσμικό πλαίσιο

Τη δεκαετία του '80 η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, με την έλλειψη ωστόσο ενός ενιαίου σχεδιασμού και στρατηγικής από την μια πλευρά, καθώς και την έλλειψη σύνδεσης της κατάρτισης με την αγορά εργασίας από την άλλη. Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων ενεργοποιείται σταδιακά στη χάραξη πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση και σε μια προσπάθεια προσαρμογής στις αναδυόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας. Περιφερειακές και Νομαρχιακές Επιτροπές συγκροτούνται με στόχο την προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης και την κάλυψη των τοπικών αναγκών αλλά λόγω μεγάλων αντιξοοτήτων, οι προσπάθειες αυτές δεν επέφεραν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Η περίοδος αυτή σε μεγάλο βαθμό συνέπεσε με το **1^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1989-1994)**. Κατά την εφαρμογή αυτού του 1^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης δόθηκε προτεραιότητα στην απορρόφηση πόρων, αλλά υπήρξαν σοβαρές αδυναμίες στο συντονισμό και στην απουσία αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Αυτές οι αδυναμίες οδήγησαν στην ανάγκη υιοθέτησης ενιαίας πολιτικής και θέσπισης κριτηρίων ποιότητας και διαδικασιών αξιολόγησης των ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης.

Έτσι, τη δεκαετία του 90, αρχίζει μια συστηματική προσπάθεια οριοθέτησης και ρύθμισης του πεδίου με μια σειρά από θεσμικές παρεμβάσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι:

Ο Ν.2009/92 που καθιέρωσε το «**Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης**» (ΕΣΕΕΚ) για την εποπτεία όλης της επίσημης επαγγελματικής εκπαίδευσης καθώς και των δραστηριοτήτων κατάρτισης που οδηγούν στην απόκτηση εθνικών διπλωμάτων κατάρτισης. Με τον νόμο συστηματοποιείται η παρακολούθηση των μεταβαλλόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας, οι οικονομικές και κοινωνικές τάσεις σε τοπικό και εθνικό επίπεδο καθώς και οι επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Το σύστημα στοχεύει στην οργάνωση, ανάπτυξη και παροχή επαγγελματικής κατάρτισης, την τυπική αναγνώριση της επαγγελματικής κατάρτισης και την εναρμόνιση του συστήματος της επαγγελματικής κατάρτισης με το εκπαιδευτικό σύστημα. Στο πλαίσιο του ΕΣΕΕΚ ιδρύθηκε το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΟΕΕΚ) το οποίο είναι υπεύθυνο για την πιστοποίηση και την παρακολούθηση των όρων λειτουργίας των ΙΕΚ (δημόσιων και ιδιωτικών).

Ο Ν. 2224/1994, που θεσπίζει τον ειδικό **Λογαριασμό για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση (ΛΑΕΚ)**, για τη χρηματοδότηση ενεργειών κατάρτισης και καταπολέμησης της ανεργίας. Ο ΛΑΕΚ είναι ο κύριος μηχανισμός για τη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην πρωτοβουλία των επιχειρήσεων. Οι οικονομικοί πόροι του ΛΑΕΚ προέρχονται από τις από κοινού εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων, οι οποίες ανέρχονται στο 0,45% το συνολικού μισθού κάθε εργαζόμενου και συλλέγονται από το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ).

Ο Ν. 2525/97 με βάση τον οποίο θεσπίστηκε και λειτουργεί από το 2000 το **Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού** (Ε.Κ.Ε.Π.), υπό την κοινή εποπτεία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Ο Ν. 2469/97 δυνάμει του οποίου ιδρύεται το **ΕΚΕΠΙΣ** (Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών), αποσκοπώντας στην ανάπτυξη συστήματος πιστοποίησης της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης. Θεσπίστηκε επίσης το πλαίσιο για τη λειτουργία των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ).

Η δεκαετία του ενενήντα στην οποία έλαβαν χώρα οι παραπάνω θεσμικές ρυθμίσεις συνέπεσαν με την εφαρμογή του 2^{ου} **Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης ΕΠΕΑΚ Ι (1994-1999)**, το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του οποίου (45%) αξιοποιήθηκε για τη βελτίωση των υποδομών εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ενισχύθηκαν οι ενέργειες συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης για εργαζόμενους και ανέργους καθώς

και της προώθησης της απασχόλησης για ανέργους και άτομα που απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό και αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Οι προσπάθειες ωστόσο θεσμικής ρύθμισης του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση και την περίοδο από το 2000 μέχρι σήμερα (περίοδος εφαρμογής του **3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) / ΕΠΕΑΕΚ II**). Οι σημαντικότερες θεσμικές παρεμβάσεις αυτής της τελευταίας περιόδου είναι:

Ο **N. 3191/2003** που καθιέρωσε το **Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση με την κατάρτιση (ΕΣΣΕΕΚΑ)**. Οι στρατηγικοί στόχοι του ΕΣΣΕΕΚΑ είναι: α) η δημιουργία ενιαίου συστήματος για την έρευνα, καταγραφή και τεκμηρίωση των αναγκών της αγοράς εργασίας σε ανθρώπινο δυναμικό και τον προσδιορισμό των αντίστοιχων με τις ανάγκες αυτές επαγγελμάτων, β) η διαμόρφωση των προδιαγραφών ειδικοτήτων και η αποτελεσματική σύζευξή τους με τα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, γ) ο συντονισμός των προγραμμάτων και παρεχόμενων υπηρεσιών των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, δ) η διαμόρφωση και λειτουργία συστήματος Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σύνδεσης με την Αγορά Εργασίας, ε) η προώθηση της κοινωνικής καταξίωσης των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και στ) η διαμόρφωση ενιαίων κανόνων για την αξιολόγηση, πιστοποίηση και αποτίμηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, τον καθορισμό επαγγελματικών δικαιωμάτων και την πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων, ανεξάρτητα του τρόπου απόκτησής τους.

Ο **N.3369/2005** για τη «**Συστηματοποίηση της Δια βίου Μάθησης**» όπου ρυθμίζει την παροχή της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς και την ανάπτυξη και πιστοποίηση επαγγελματικών περιγραμμάτων.

2.4.3 Η δομή της Δια βίου εκπαίδευσης και Κατάρτισης στο εκπαιδευτικό σύστημα

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αποτελείται από τους ακόλουθους τομείς:

- α) **Τυπική εκπαίδευση** (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, Αρχική Επαγγελματική, Εσπερινά Γυμνάσια, Λύκεια) εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ.
- β) **Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας**. Εποπτεύονται από το Ινστιτούτο Διαρκούς

Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ). Απευθύνονται σε ενήλικούς που δεν ολοκλήρωσαν την 9ετή υποχρεωτική εκπαίδευση.

Γ) **Μεταδευτεροβάθμια Εκπαίδευση** (ΙΕΚ, Σχολές Δραματικής Τέχνης και Χορού, Σχολές Κινηματογράφου, Ωδεία, Πυροσβεστική ακαδημία, Σχολή Λιμενοφυλάκων, Σχολή Ξεναγών, Σχολές Τουριστικών Επαγγελμάτων).

Δ) **Τριτοβάθμια εκπαίδευση** (ΑΕΙ, Στρατιωτικές Σχολές, Σχολή Αξιωματικών Αστυνομίας, Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνολογικής Εκπαίδευσης-ΑΣΠΑΙΤΕ).

Ε) **Μη τυπική Εκπαίδευση**

Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (συντονίζονται από τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων)

Προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (ΣΕΚ) ΟΑΕΔ

Προγράμματα ΣΕΚ ανέργων

Πιλοτικά προγράμματα για την Επαγγελματική κατάρτιση νέων που έχουν εγκαταλείψει το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα

Πιλοτικά Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων εγγεγραμμένων στα μητρώα του ΟΑΕΔ

Προγράμματα Κατάρτισης για αυτοαπασχολούμενους, που χρειάζονται επιμόρφωση ή εξειδίκευση στις νέες απαιτήσεις των επαγγελμάτων τους.

Διευθύνσεις Εκπαίδευσης Υπουργείων. Προγράμματα για ανέργους και για τους εργαζόμενους των υπηρεσιών τους

Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας 32 Κέντρα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης σε αντίστοιχο αριθμό Νοσοκομείων του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ) και του Εθνικού Κέντρου Άμεσης Βοήθειας (ΕΚΑΒ)

Υπουργείο Γεωργίας μέσω του Οργανισμού Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης (ΟΓΕΕΚΑ) υλοποιεί στα 71 Κέντρα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης «ΔΗΜΗΤΡΑ», προγράμματα για τους αγρότες και τους άλλους απασχολούμενους στις διάφορες ειδικότητες του γεωργικού τομέα

Υπουργείο Δημόσιας Τάξης i) Σχολή Εθνικής Ασφάλειας για την επιμόρφωση των ανωτέρων στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας ή άλλων υπηρεσιών του δημόσιου τομέα σε θέματα εθνικής ασφάλειας ii) την σχολή μετεκπαίδευσης και επιμόρφωσης.

Το **Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας** Κέντρα Επιμόρφωσης Στελεχών Εμπορικού Ναυτικού.

Υπουργείο Εσωτερικών και Δημόσιας Διοίκησης

α) Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (ΕΣΔΔ). Προεισαγωγική και εισαγωγική εκπαίδευση για τους νεοεισερχόμενους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα. Επιμόρφωση, μετεκπαίδευση και μεταπτυχιακή εξειδίκευση για όλα τα στελέχη της δημόσιας διοίκησης και

β) Ινστιτούτο Επιμόρφωσης (ΙΝ.ΕΠ.) . Εκπαίδευση και επιμόρφωση των υπαλλήλων που ανήκουν στη κεντρική και περιφερειακή διοίκηση, στους ΟΤΑ (α' και β' βαθμίδας), στα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου καθώς και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (π.χ. υπαλλήλους των ΔΕΚΟ).

Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Σχολεία για τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας.

Υπουργείο Δικαιοσύνης. Σχολές για την επιμόρφωση νεοπροσληφθέντων σωφρονιστικών υπαλλήλων.

Τμήματα εκπαίδευσης ή/και δομές κατάρτισης σε δημόσιους οργανισμούς (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ, ΕΛΤΑ κλπ) που παρέχουν στους εργαζόμενους γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες απαιτούνται για συγκεκριμένες θέσεις εργασίας.

Μεγάλες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, επιμελητήρια, επαγγελματικές ενώσεις, ομοσπονδίες εργαζομένων.

Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) ιδιωτικά ή δημόσια.

Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, ιδιωτικές σχολές οι οποίες παρέχουν μη τυπική γενική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Ο κύριος φορέας παροχής δια βίου Εκπαίδευσης είναι η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓΔΜ), πρώην Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ). Η ΓΓΔΜ ανήκει στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ). Η ΓΓΔΜ επιβλέπει το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ). Το ΙΔΕΚΕ είναι νομικό πρόσωπο του οποίου αποστολή είναι η τεχνολογική και επιστημονική στήριξη προγραμμάτων της ΓΓΔΜ. Η ΓΓΔΜ έχει αναθέσει στο ΙΔΕΚΕ το καθήκον της υποστήριξης των εξής δομών δια βίου εκπαίδευσης: Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ), Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ), Σχολές Γονέων και Κέντρα δια βίου

Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Ενηλίκων από Απόσταση (ΚΕΕΝΑΠ). Ο κύριος φορέας παροχής δια βίου εκπαίδευσης στο επίπεδο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ).

Από την άλλη πλευρά, η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση είναι κυρίως ευθύνη του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (ΥΠΑΚΠ) και του εκτελεστικού του φορέα, του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΚΕΠΙΣ). Η αποστολή του ΕΚΕΠΙΣ είναι να πιστοποιεί τα ΚΕΚ και τα ειδικά κέντρα για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με αναπηρίες και των πρώην χρηστών ναρκωτικών.

Παράλληλα με το σύστημα που περιγράφεται παραπάνω, από τη δεκαετία του ενενήντα έχει αναπτυχθεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα δομών με στόχο τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός και η συμβουλευτική στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έχουν δομηθεί ως εξής: Έχουν ιδρυθεί 75 **Κέντρα Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (ΚΕΣΥΠ)** τα οποία κατανέμονται στις νομαρχίες της χώρας. Έχουν ιδρυθεί 470 **Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΓΡΑΣΕΠ)** σε ανάλογες σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ο ΟΒΕΚ λειτουργεί σε πιλοτική βάση τα **Γραφεία Επαγγελματικής Ανάπτυξης και Σταδιοδρομίας (ΓΕΑΣ)** σε ορισμένα δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ). Επίσης έχουν ιδρυθεί τα 79 **Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (ΚΠΑ)** με σκοπό να παρέχουν πληροφόρηση και προσανατολισμό σε μαθητές σύμφωνα με τις ευκαιρίες κατάρτισης και απασχόλησης. Υπάρχουν **Γραφεία Διασύνδεσης Σταδιοδρομίας** σε κάθε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΕΙ) και Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΑΤΕΙ).

2.4.4 Στοιχεία για την υλοποίηση των προγραμμάτων δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Γενικά δεν υπάρχουν πολλά διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο υλοποιούνται τα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Υπάρχει μόνο μια σχετική έρευνα η οποία περιγράφει τον τρόπο υλοποίησης των σχετικών προγραμμάτων από τα ΚΕΚ και άλλες τέσσερις έρευνες που αναφέρονται στα προγράμματα άλλων περισσότερων περιφερειακών δομών.

Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την έρευνα για τα ΚΕΚ ο σχεδιασμός των σχετικών προγραμμάτων στηρίζεται στην τεκμηρίωση της διάγνωσης των αναγκών αγοράς εργασίας για συγκεκριμένες ειδικότητες για τις οποίες τα ΚΕΚ σχεδιάζουν προγράμματα ανέργων και εργαζομένων στα ανωτέρω θεματικά πεδία. Στην πλειοψηφία των φορέων αυτή η τεκμηρίωση βασίζεται σχεδόν πάντοτε σε μια συνθετική προσέγγιση στοιχείων από διάφορες μεθόδους, η οποία περιλαμβάνει πρωτίστως σχεδόν για την πλειοψηφία των φορέων την «Έρευνα Γραφείου – Διαδικτύου», τη «δευτερογενή επεξεργασία δεδομένων για την αγορά εργασίας» (μελέτες, στατιστικά, εκθέσεις αρμοδίων φορέων, εν συνεχεία την «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας προηγούμενων προγραμμάτων» και σημαντικά λιγότερο την «Πρωτογενή Έρευνα Πεδίου» την οποία τα ΚΕΚ, αλλά όπως προκύπτει και άλλοι φορείς διενεργούν συνηθέστερα στο πλαίσιο υλοποίησης Κοινοτικών Πρωτοβουλιών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (π.χ. EQUAL) και λιγότερο στα πλαίσια της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης καθώς δεν υπάρχουν τα χρονικά και οικονομικά περιθώρια. Επίσης από τα δεδομένα της έρευνας προέκυψε ότι η μεγάλη πλειονότητα των φορέων (86%) προβαίνει σε σχετική συνεργασία με τους κατά τόπους φορείς εργοδοτών & εργαζομένων των περιοχών εφαρμογής που υποβάλλονται τα σχετικά προγράμματα. Επίσης φαίνεται ότι τα ΚΕΚ κατευθύνουν περισσότερο τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό τους προς μια Ειδική Διατύπωση των Εκπαιδευτικών Στόχων ανά εκπαιδευτική ενότητα ως προς την απόκτηση γνώσεων – δεξιοτήτων-ικανοτήτων.

Αναφορικά με τις μεθοδολογίες και τα εργαλεία που εφαρμόζουν τα ΚΕΚ για να διενεργήσουν την διαδικασία επιλογής καταρτιζομένων ανέφεραν σε απόλυτο ποσοστό (100%) την συνέντευξη. Ποσοστό 97% των ΚΕΚ ανέφερε ότι χρησιμοποιεί την προαπαίτηση τυπικών – ουσιαστικών προσόντων (όπως πτυχίο συγκεκριμένης ειδικότητας χειρισμού Η/Υ), κλπ) και το 64% την διενέργεια Ειδικών προσαρμοσμένων tests στους υποψήφιους καταρτιζόμενους/ες.

Η χρησιμοποίηση παράλληλων με τη συμβατική κατάρτιση, εργαλείων ή μεθόδων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (π.χ περιεχόμενο e-learning στο site του ΚΕΚ) διενεργείται σε κάτω από το 50% των ΚΕΚ γεγονός που δείχνει ότι στην πλειονότητα τους δεν υπάρχει προγενέστερη εμπειρία σε θέματα e-learning και οπου υπάρχει συνήθως έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο κάποιων Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων από ΚΕΚ σε πιλοτική εφαρμογή. Πάντως στα πλαίσια της μελέτης διατυπώθηκαν και επί αυτού του

ζητήματος καλές πρακτικές από λίγα επιλεγμένα ΚΕΚ. Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι στο σύνολο των σχετικών μελετών αναδείχτηκε η σαφής προτίμηση των εκπαιδευομένων σε συστήματα ανάμειξης της κατά πρόσωπο με την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, προκειμένου να ελαχιστοποιείται ο χρόνος απουσίας τους από τις λοιπές υποχρεώσεις τους και κυρίως τις επαγγελματικές.

Επίσης βρέθηκε ότι προτεραιότητα για την επιλογή των επιχειρήσεων πρακτικής άσκησης σύμφωνα με τα ΚΕΚ δίδεται στα κριτήρια που αφορούν στη πρόθεση απασχολησιμότητας (το 56% των φορέων του αποδίδει απόλυτη προτεραιότητα και το 24% υψηλή προτεραιότητα), και στο κριτήριο της συμβατότητας των θέσεων πρακτικής με το αντικείμενο κατάρτισης (το 71% των φορέων του αποδίδει απόλυτη προτεραιότητα και το 21% υψηλή προτεραιότητα). Όπως όμως φαίνεται από ευρήματα άλλων μελετών στο κριτήριο απασχολησιμότητας τα ΚΕΚ αστοχούν στην πράξη σε μεγάλο βαθμό καθώς εξ αυτών που βρίσκουν εργασία μετά την παρακολούθηση των προγραμμάτων μόνο το 8% βρίσκει απασχόληση εντός της επιχείρησης πρακτικής.

Σχετικά με την αξιολόγηση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των καταρτιζόμενων σε αυτά, με βάση την έρευνα φαίνεται ότι η μεγάλη πλειονότητα των φορέων (89%) προβαίνει στον καθορισμό συνολικών ή επιμέρους δεικτών αποτελεσματικότητας του προγράμματος οι οποίοι είναι μετρήσιμοι εκ των υστέρων και να συναρτώνται με την επίτευξη ή όχι των σκοπών/στόχων του προγράμματος (π.χ. ποσοστό επιτυχίας των καταρτιζόμενων στις εξετάσεις, ποσοστό απορρόφησης των καταρτιζόμενων σε εταιρείες πρακτικής κλπ). Επιπλέον η ύπαρξη μηχανισμών και τρόπων αξιολόγησης/εξέτασης των καταρτιζόμενων εντοπίζεται για την συντριπτική πλειοψηφία (94%) των φορέων στις γραπτές εξετάσεις που αποτελούν και την δημοφιλέστερη μέθοδο εξετάσεων ανεξαρτήτως θεματικού πεδίου που υλοποιείται το κάθε πρόγραμμα. Ως δεύτερη και Τρίτη ιεραρχικά μέθοδος ακολουθούν οι πρακτικές εξετάσεις (παρατήρηση) εντός επιχείρησης πρακτικής και οι προφορικές εξετάσεις σε ποσοστά 86%, 74% αντίστοιχα.

2.4.5 Διαδικασίες αξιολόγησης και πιστοποίησης των δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης

Οι διαδικασίες αξιολόγησης των δομών δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης βρίσκονται σε πολύ πρώιμο στάδιο. Μέχρι πρόσφατα στην ουσία δεν υπήρχαν σχετικές διαδικασίες. Τα τελευταία ωστόσο χρόνια αρχίζει να γίνεται κοινή συνείδηση η ανάγκη για τη συγκρότηση διαδικασιών εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης των σχετικών προγραμμάτων και δομών.

Με δεδομένο λοιπόν ότι δεν υπάρχουν αυτή τη στιγμή πολλά διαθέσιμα στοιχεία αλλά και ότι τα ανομοιογενή συστήματα παρακολούθησης των φορέων υλοποίησης καθιστούν δύσκολη τη συγκριτική ανάλυση στοιχείων για παρεμφερείς δράσεις στη συνέχεια θα βασιστούμε σε στοιχεία που αφορούν μια μακρο αξιολογική περιγραφή των αποτελεσμάτων διαφόρων τέτοιων δομών. Ειδικότερα εξετάζονται στοιχεία όπως: α) αριθμός καταρτιζομένων, β) βαθμός εισόδου των καταρτιζομένων στην αγορά εργασίας και γ) βαθμός ικανοποίησης των καταρτιζομένων και των φορέων της αγοράς εργασίας.

Ο αριθμός των καταρτιζομένων

**Πίνακας 9
Αριθμός καταρτιζομένων**

Σύνολο ατόμων που καταρτίστηκαν	517.371
Ιδιωτικός, ευρύτερος Δημόσιος Τομέας, αυτοαπασχολούμενοι	323.221
Άνεργοι	194.150

Βαθμός εισόδου των καταρτιζομένων στην αγορά εργασίας

Η αξιολόγηση ενός προγράμματός επαγγελματικής κατάρτισης σε δείγμα ανέργων που συμμετείχαν σε δράσεις του παραπάνω προγράμματος έδειξε τα στοιχεία που αναγράφονται στον Πίνακα 10.

Πίνακας 10:
Βαθμός εισόδου στην αγορά εργασίας (καταρτιζόμενοι στα ΚΕΚ)

Είδος φορέα	Έξι μήνες μετά το πέρας της κατάρτισης (%)	Εργασιακό αντικείμενο σχετικό με το θέμα της κατάρτισης (%)
ΚΕΚ του ΟΑΕΔ	25	50
Υπόλοιπα ΚΕΚ	39.2	40.8

Επίσης, σύμφωνα με τις εξαμηνιαίες εκθέσεις των ΚΕΚ, αντιπροσωπευτικό δείγμα των οποίων αποδελτιώθηκε για τις ανάγκες της έρευνας, καταγράφηκαν οι καταρτισθέντες που είχαν ενταχθεί στην αγορά εργασίας 6 μήνες μετά το τέλος της κατάρτισης. Συνολικά οι εκθέσεις που αποδελτιώθηκαν αντιστοιχούν σε 15.000 καταρτισθέντες και σύμφωνα με τα στοιχεία των ΚΕΚ αρχικά ποσοστό 16,6% εξ αυτών (περίπου 2.500 άτομα) είχαν βρει μία θέση απασχόλησης έξι μήνες μετά το τέλος της κατάρτισης. Εν συνεχεία επιτυχημένες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τελικά σε 1438 από τους 2.500 πρώην ανέργους που είχαν καταγραφεί. Το διάστημα διεξαγωγής της έρευνας ωστόσο το ¼ των ερωτηθέντων ήταν πάλι άνεργοι (352 στο σύνολο των 1438) έτσι το ποσοστό απασχόλησης εκτιμάται σε 12,6% (δηλαδή με βάση αναγωγή των 1890 στους 15.000) το οποίο με βάση την συγκεκριμένη έρευνα φαίνεται να αποκλίνει ελάχιστα από αυτό που προκύπτει από το ΕΚΕΠΙΣ.

Βαθμός ικανοποίησης των καταρτιζομένων και των φορέων της αγοράς εργασίας

Οι διαδικασίες ένταξης στο πρόγραμμα κατάρτισης θεωρούνται απλές και ευέλικτες από τα $\frac{3}{4}$ περίπου των καταρτισθέντων, ενώ ελάχιστο ποσοστό τις θεωρεί υπερβολικά γραφειοκρατικές.

Οι αυτοαπασχολούμενοι και επιχειρηματίες είναι σε μικρότερο ποσοστό ικανοποιημένοι (50,6% έναντι 70,4% των εργαζομένων) όσον αφορά την ανταπόκριση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν στις υφιστάμενες ανάγκες. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ το 70% περίπου των καταρτισθέντων έχει θετική άποψη για το πρόγραμμα κατάρτισης, μόνο το 29% που πιστεύει ότι επηρεάζει τη θέση και τις προοπτικές που έχουν στην αγορά εργασίας.

Για την ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση των εργαζομένων προέκυψε ότι

- α) Το 79% του συνόλου εντοπίζει τα οφέλη της κατάρτισης στην απόκτηση επιπλέον δεξιοτήτων που είναι χρήσιμες για την ίδια την επιχείρηση,
- β) Ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό σχετίζει τις επιπτώσεις με την αύξηση των δεξιοτήτων που είναι χρήσιμες γενικά στην ευρύτερη αγορά
- γ) Το 68% εντοπίζει θετικές επιπτώσεις στην καλύτερη συνεργασία μεταξύ των εργαζομένων,
- δ) Το 54% πιστεύει ότι τα προγράμματα συντελούν στη σταθεροποίηση της θέσης τους.

Πέρα ωστόσο από το μάκρο επίπεδο αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των φορέων στη συνέχεια αναλύονται τα πορίσματα των ερευνών σε σχέση με τις διαδικασίες αξιολόγησης των ΚΕΚ. Βρέθηκε λοιπόν ότι:

Τα ΚΕΚ ενδιαφέρονται πρωτίστως για την αξιολόγηση που εξασφαλίζει την έγκαιρη, άμεση παρέμβαση των υπευθύνων κατά την υλοποίηση ενός προγράμματος (Διαμορφωτικό μοντέλο Αξιολόγησης- 82%) και τη συμμετοχή όλων των παραγόντων ενός προγράμματος στη διενέργεια της αξιολόγησης αυτής (Συμμετοχικό Μοντέλο Αξιολόγησης -81%).

Ως καλή πρακτική αξιολόγησης αναφέρθηκε το ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρακολούθησης - «JOB VIEW», το οποίο είναι μία ολοκληρωμένη βάση παρακολούθησης της απασχόλησης των καταρτισθέντων.

Ένα από τα αρνητικά συμπεράσματα, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι αποτελεί ευθύνη ή όχι των ΚΕΚ, είναι ότι δεν εξετάζεται σε βάθος χρόνου η βελτίωση της

θέσης του καταρτιζομένου από ένα εξωτερικό σύστημα αξιολόγησης που θα υπάγεται διοικητικά σε μια ανώτερη θεσμική αρχή από τα ΚΕΚ.

Την αρνητική επίπτωση αυτού του γεγονότος επιτείνει η διαπίστωση αναφορικά με την αξιοπιστία των στοιχείων που τα ΚΕΚ συγκεντρώνουν καθώς επικαλέστηκαν την μειωμένη προθυμία πολλές φορές των καταρτιζομένων να παρέχουν τα στοιχεία που πιστοποιούν την εργασιακή τους κατάσταση, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε στρεβλή εικόνα για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων κατάρτισης, ένα ζήτημα που το Υπουργείο Απασχόλησης πρέπει να προσεγγίσει.

Πέρα ωστόσο από το σοβαρό πρόβλημα της αξιολόγησης, υπάρχει και το εξίσου σοβαρό και συνδεδεμένο με το πρόβλημα της αξιολόγησης, ζήτημα της παντελούς έλλειψης πιστοποίησης γνώσεων και ικανοτήτων των καταρτιζομένων.

Συγκεκριμένα, τα πιστοποιητικά που χορηγούνται από τους φορείς παροχής μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν τυγχάνουν επίσημης (κρατικής) αναγνώρισης για την πιστοποίηση προσόντων. Δεν υπάρχει νομοθεσία για μεταφορά πιστωτικών μονάδων: α) από την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην ανώτατη εκπαίδευση, β) από την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και γ) μέσα στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Σε ό,τι αφορά τη συσσώρευση πιστωτικών μονάδων, δεν υπάρχει πολιτική.

Όσοι έχουν ολοκληρώσει προγράμματα μέχρι 75 ώρες λαμβάνουν πιστοποιητικό κατάρτισης ενώ αυτοί που έχουν ολοκληρώσει προγράμματα μεγαλύτερης διάρκειας, μέχρι 250 ώρες, λαμβάνουν πιστοποιητικό δια βίου εκπαίδευσης, το οποίο χορηγείται μετά από αξιολόγηση.

Ωστόσο, προγράμματα που υλοποιούν οι Δ/νσεις Εκπαίδευσης των διαφόρων Υπουργείων για το προσωπικό τους, είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε βεβαιώσεις οι οποίες αποτελούν προσόν για την επαγγελματική τους εξέλιξη μέσα στην υπηρεσία.

Στον ιδιωτικό τομέα, υπάρχει αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων που αποκτώνται μέσα από προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, τα οποία υλοποιούν οι ίδιες οι επιχειρήσεις μέσα στο εργασιακό περιβάλλον για το προσωπικό τους.

Για τα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης που υλοποιούν άλλοι φορείς στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης (ΝΕΛΕ, Κ.Ε.Κ., Εργ. Ελευθ. Σπουδών, κ.ά) δεν υπάρχει σύστημα πιστοποίησης των προσόντων που αποκτώνται μέσα από αυτά. Παρόλα αυτά στα πλαίσια του προγράμματος «Κατάρτιση σε βασικές δεξιότητες χρήσης ΤΠΕ» του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων τα ΚΕΚ που το υλοποιούν υποχρεούνται να συνεργασθούν με φορείς πιστοποίησης και η διαδικασία πιστοποίησης που θα υιοθετήσουν θα πρέπει να βασίζεται σε διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα και διαδικασίες που αναπτύσσονται και εφαρμόζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε άλλες χώρες.

Ο ΟΕΕΚ συγκρότησε το 1994 ομάδα εργασίας για τη διεξαγωγή ερευνητικής δραστηριότητας για την πιστοποίηση των μορφών μη-τυπικής και άτυπης κατάρτισης σε ενήλικες 25+. Διεξήχθησαν πιλοτικές μελέτες σε ένα δείγμα τεσσάρων επαγγελματιών χαμηλής εξειδίκευσης. Οι εργαζόμενοι αξιολογήθηκαν και εξετάστηκαν ως προς τα προσόντα που διαθέτουν για να διαπιστωθεί η σύνδεση μεταξύ των μορφών τυπικής, μη-τυπικής και άτυπης μάθησης. Η ομάδα προσπάθησε να καταρτίσει ένα σύστημα αντιστοίχισης των προσόντων που έχουν αποκτηθεί από την επαγγελματική εμπειρία με τα προσόντα που έχουν τυπική αναγνώριση μέσω των χορηγούμενων τίτλων του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η προσπάθεια αυτή κατέληξε σε αδιέξοδο.

Το Υπ.Επ.Θ. έθεσε σε εφαρμογή από το 2003 το σύστημα πιστοποίησης γλωσσομάθειας (Κ.Π.Γ.), ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των κοινωνικών αναγκών και στο πλαίσιο εναρμόνισης με την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για προώθηση και κατοχύρωση της πολυγλωσσίας και της ομοιογενούς πιστοποίησης της γνώσης σύγχρονων γλωσσών.

Υπάρχει αν και περιορισμένη η δυνατότητα αναγνώρισης δεξιοτήτων μέσω απόκτησης πιστοποιητικών ή αδειών άσκησης επαγγέλματος που χορηγούν διάφορες υπηρεσίες ή φορείς.

Οι κυριότερες υπηρεσίες / φορείς που παρέχουν τέτοιου είδους πιστοποίηση είναι:

Το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών δημιούργησε ένα σύστημα Πιστοποίησης της Επαγγελματικής Επάρκειας των γνώσεων και εμπειριών του κάθε ενδιαφερομένου να απασχοληθεί στον τομέα του. Η διαδικασία εξετάσεων πιστοποίησης περιλαμβάνει κατά περίπτωση θεωρητικό και πρακτικό μέρος

Η Εταιρεία Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής (ΕΠΥ), πιστοποιεί την κατοχή δεξιοτήτων στη χρήση Η/Υ σε δύο βασικά επίπεδα: βασικό και advanced. Επίσης λειτουργεί ως εξεταστικό κέντρο για την απόκτηση από τους υποψήφιους του πτυχίου European Computer Driving Licence (ECDL).

Διάφορες ιδιωτικές εταιρείες οι οποίες παρέχουν πιστοποίηση γνώσεων για ποικίλες εφαρμογές πληροφορικής, σε συνεργασία με οίκους πληροφορικής εξωτερικού (Microsoft, Oracle, 3 Com, κ.ά.).

Μια πολύ σημαντική έρευνα, που αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες και τις τάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, των διαφόρων συστημάτων πιστοποίησης που έχουν προταθεί και εισαχθεί μέχρι αυτή τη στιγμή είναι η έρευνα με αρ. 34 (Βλέπε Παράρτημα Α).

2.5 Τα βασικά συμπεράσματα από τη σύνθεση των ερευνών της κατηγορίας «Ένταξη ανέργων και εργαζομένων στις δομές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης»

Η Ελλάδα βρίσκεται εξαιρετικά πίσω στην συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού της σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε.

Η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης των ατόμων ηλικίας 25 – 64 ετών (δηλαδή του παραγωγικού πληθυσμού) είναι ιδιαίτερα χαμηλή σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο καθώς εξετάζοντας τα στοιχεία για τα άτομα 25-64 ετών που συμμετέχουν στην εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα και την ΕΕ 25 φαίνεται εμφανώς ότι στη χώρα μας τα άτομα αυτών των ηλικιών που εκπαιδεύονται ή καταρτίζονται είναι πολύ λιγότερα από ότι στην ΕΕ 25.

Σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία που αναφέρονται στην έρευνα με αρ.5 (βλέπε Παράρτημα Α) και που αντιστοιχούν στο 2005 φαίνεται ότι οι πρόοδοι που έχει κάνει οι χώρα σε σχέση με τους δείκτες της Λισσαβόνας που αφορούν τη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτισης είναι πολύ μικρή και σε κάθε περίπτωση υπολείπεται σημαντικά από πολλές χώρες της Ε.Ε.25. Άμεσου ενδιαφέροντος για την επαγγελματική κατάρτιση είναι οι δείκτες Νο 9 (Συμμετοχή στην εκπαίδευση και κατάρτιση ατόμων με χαμηλά προσόντα), Νο 16 (Δαπάνες των επιχειρήσεων για συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση), Νο 19 (Συμμετοχή στη δια βίου μάθηση) και οι δείκτες 20 και 21 (Συμμετοχή στη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση).

Η εικόνα αυτή υστέρησης επιμένει και σύμφωνα με νεότερα στοιχεία. Η Ελλάδα συγκρινόμενη με την Ευρώπη των 25, υπολείπεται ως προς το ποσοστό επί του μέσου ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, της δημόσιας δαπάνης για την εκπαίδευση και κατάρτιση. Στην Ευρώπη των 25, το ποσοστό ανέρχεται στο 5,2% ενώ στην Ελλάδα μόλις στο 3.1% (στοιχεία του 2005).

Αναφορικά με τις δαπάνες των επιχειρήσεων για συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση (ως ποσοστό του συνολικού εργατικού κόστους), στα τέλη της περασμένης δεκαετίας (1999), οι ελληνικές επιχειρήσεις δαπανούσαν λιγότερο από το 1% του συνολικού εργατικού κόστους (0,9% για την ακρίβεια), σε σχέση με 2,3% που εκτιμάται ο Ευρωπαϊκός μέσος όρος για το ίδιο έτος. Μόνον για την Πολωνία και τη Λιθουανία παρατηρούνται παρόμοια ποσοστά, ενώ, στο άλλο άκρο της κλίμακας τη Σουηδία, ο αντίστοιχος δείκτης προσεγγίζει το 3%.

Ομοίως στην περίπτωση των εργαζομένων που συμμετέχουν σε προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης η εικόνα είναι αυτή της υστέρησης έναντι της ΕΕ 25. Το 1999 το 19% των εργαζομένων της χώρας μας συμμετείχε σε προγράμματα συνεχιζόμενης κατάρτισης έναντι του 39 % των εργαζομένων της ΕΕ 25.

Ο Πίνακας 11 παρουσιάζει μια σύγκριση του ποσοστού του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετείχε σε κάποιου είδους εκπαίδευση ή κατάρτιση τις τέσσερις εβδομάδες πριν την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (LFS), ανάμεσα στην Ελλάδα και την ΕΕ-25. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε Ευρωπαϊκό επίπεδο έχει τεθεί ως στόχος να φθάσει το μέσο επίπεδο συμμετοχής του ενήλικου πληθυσμού (25-64 ετών) σε ενέργειες δια βίου μάθησης το 12,5%, έως το 2010.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 11 το μέσο επίπεδο συμμετοχής στην Ελλάδα υπολείπεται σοβαρά του αντίστοιχου για την ΕΕ-25, καθιστώντας την επίτευξη του στόχου για το 2010 αβέβαια. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι παρόμοια ποσοστά συμμετοχής (κάτω του 5%) παρουσιάζουν μόνο η Μάλτα, η Πορτογαλία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία και η Ιταλία. Υψηλά μέσα επίπεδα συμμετοχής παρατηρούνται για τις Σκανδιναβικές χώρες καθώς και την Αγγλία (στη Σουηδία το αντίστοιχο ποσοστό ξεπέρασε το 35% το 2004). Αναφορικά με την εξέλιξη του ποσοστού συμμετοχής στην Ελλάδα, η αυξητική τάση που παρατηρείται κατά το χρονικό διάστημα 2002-2004 οφείλεται στην καθιέρωση νέας μεθοδολογίας το 2003 και δεν αντανakλά πραγματική μεταβολή.

Πίνακας 11:

Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 25-64 σε πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης, 2002-2004

	Ελλάδα	ΕΕ-25
2002	1,2	8,8
2003	3,7	9,3
Γυναίκες	3,8	10,0
Άνδρες	3,5	8,6
2004	3,7	9,4
Γυναίκες	3,8	10,2
Άνδρες	3,5	8,6

Πηγή: Eurostat, Labour Force Survey

Το μέσο ποσοστό συμμετοχής για την Ελλάδα του Πίνακα 11 (3,7% το 2004), ποικίλει έντονα ανάμεσα στις εκπαιδευτικές ομάδες που απαρτίζουν τον ενήλικα πληθυσμό. Έτσι, το μέσο ποσοστό συμμετοχής των ατόμων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εκτιμάται σε μόλις 0,6% για τα έτη 2003-2004. Το γεγονός αυτό καθιστά την Ελλάδα ως μια από τις χώρες με τα υψηλότερα σχετικά χάσματα στη συμμετοχή ατόμων χαμηλής (ISCED 0-2) και υψηλής (ISCED 5-6) εκπαίδευσης (Πίνακας 12).

Πίνακας 12:

Συμμετοχή σε πρόγραμμα δια βίου εκπαίδευσης ή κατάρτισης ανά εκπαιδευτικό επίπεδο (χαμηλό= ISCED 0-2, υψηλό= ISCED 5-6), 2004

	Ελλάδα	ΕΕ-25
Χαμηλό	0,6	2,5
Υψηλό	9,1	18,2
Χάσμα (Απόλυτο)	8,5	15,7
Χάσμα (Σχετικό)	15,2	7,3

Πηγή: Eurostat, Labour Force Survey

Σημείωση: Ως σχετικό χάσμα υπολογίζεται το πηλίκο της διαίρεσης ποσοστού ατόμων υψηλής εκπαίδευσης δια του ποσοστού των ατόμων χαμηλής εκπαίδευσης.

Σχολιάζοντας τα στοιχεία του Πίνακα 12, καθίσταται σαφές ότι η αύξηση της συμμετοχής των ατόμων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, περνάει μέσα από την αύξηση της γενικής συμμετοχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεγάλα σχετικά χάσματα παρατηρούνται στις χώρες όπου το γενικό ποσοστό συμμετοχής είναι χαμηλό. Αντίθετα σε χώρες με μεγάλα μέσα ποσοστά συμμετοχής, όπως για παράδειγμα η Σουηδία, η Φιλανδία ή η Αγγλία, τα σχετικά χάσματα είναι περιορισμένα (2,5, 3,4 και 4,6 αντίστοιχα για το 2004).

Ένας άλλος τρόπος απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων είναι μέσω της συμμετοχής σε προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης που οργανώνουν οι επιχειρήσεις και ένας δείκτης που αποτυπώνει τη σχετική προσπάθεια είναι ο αριθμός ωρών που αφιερώθηκαν για ενέργειες συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης ανά 1000 ώρες εργασίας. Για το 1999, ο σχετικός δείκτης για την Ελλάδα υπολογίζεται σε 3 μόλις ώρες, για όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Υπολείπεται έτσι σοβαρά από το κοινοτικό μέσο όρο που υπολογίζεται σε 7 ώρες για το ίδιο έτος. Θα πρέπει να σημειωθεί δε ότι οι βόρειες χώρες εμφανίζουν αριθμό ωρών αφιερωμένων στην κατάρτιση έως και 4 φορές μεγαλύτερο (π.χ. η Σουηδία, 12 ώρες). Βέβαια αν η σύγκριση μεταξύ ωρών εργασίας και ωρών κατάρτισης γίνει με βάση μόνον τις επιχειρήσεις που προσφέρουν

κατάρτιση, η διαφορά που χωρίζει την Ελλάδα από τον κοινοτικό μέσο όρο μειώνεται σοβαρά (7 ώρες στην Ελλάδα, σε σχέση με 8 για την ΕΕ-25, το 1999).

Ως προς τη συνολική πρόοδο που έχει επιτευχθεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αναφορικά με τους στόχους της Λισσαβόνας, η εικόνα, χαρακτηρίζεται ως «μικτή». Με την εξαίρεση ορισμένων χωρών όπως η Γαλλία, Γερμανία, Αγγλία και Σκανδιναβικές χώρες, στις υπόλοιπες (στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η Ελλάδα), οι δομές για τα συστήματα δια βίου μάθησης παραμένουν καθαρά ανεπαρκείς με σημαντικά στοιχεία, όπως η διασφάλιση της ποιότητας, τα συστήματα συμβουλευτικής και προσανατολισμού και η ανταποκρισιμότητα ανάμεσα σε εναλλακτικές εκπαιδευτικές διαδρομές να μην έχουν αρχίσει να εφαρμόζονται σε μεγάλη κλίμακα.

Στη μελέτη αναγνωρίζονται πέντε μεγάλες προτεραιότητες για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση:

Βοήθεια στα άτομα με χαμηλά προσόντα (μείωση της σχολικής αποτυχίας και διαρροής)

Προώθηση της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης

Ενθάρρυνση της κινητικότητας (Europass)

Επενδύσεις στην ποιότητα της ΕΕΚ (συστήματα διασφάλισης της ποιότητας)

Εξασφάλιση υψηλής ποιότητας εκπαιδευτικού δυναμικού

Ο αριθμός των επιχειρήσεων που προσφέρουν κατάρτιση στις χώρες της Ε.Ε. είναι μικρός, ενώ η συμμετοχή των ενηλίκων στη δια βίου μάθηση είναι λιγότερη από 10%. Απαιτούνται μέτρα προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι επιχειρήσεις να παράσχουν περισσότερη κατάρτιση, να υποστηριχθεί η παροχή κατάρτισης για τους απασχολούμενους στις ΜΜΕ και να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή μη-παραδοσιακών καταρτιζομένων, όπως οι γυναίκες που επαναισέρχονται στην αγορά εργασίας και οι μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενοι. Επίσης, απαιτείται η συστηματική αναγνώριση της άτυπης και ανεπίσημης μάθησης και τούτο ανεξάρτητα από τα κίνητρα (οικονομικά και άλλα) που ήδη δίδονται ή που σχεδιάζονται να δοθούν προκειμένου να αυξηθεί η συμμετοχή στη ΣΕΚ. Ανάμεσα στις προτάσεις για πρόοδο, περιλαμβάνονται συμφωνίες για τη δια βίου μάθηση στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας και η περισσότερο ευέλικτη παροχή της κατάρτισης (ενδοεπιχειρησιακή, ανοικτή και εξ αποστάσεως, e-learning, κ.ά).

Μια άλλη ερώτηση, πρόσφατου Ευρωβαρομέτρου (2005) αφορά στις προσλήψεις των εργαζομένων και των ανέργων αναφορικά με το ρόλο της κατάρτισης. Η στάση των ερωτηθέντων για την ανάγκη κατάρτισης παρουσιάζει ενδιαφέρον. Από τους απασχολούμενους, η σχετική πλειοψηφία (49% του συνόλου) θεωρεί την κατάρτιση απαραίτητη, σε σχέση με 45% που θεωρεί ότι η εκπαίδευση και κατάρτιση που διαθέτουν είναι αρκετή. Από όσους θεωρούν ότι απαιτείται περισσότερη κατάρτιση προκειμένου να προχωρήσουν στην επαγγελματική τους καριέρα, 24% δηλώνει ότι θα έπρεπε να παρακολουθήσουν κάποιο εξειδικευμένο πρόγραμμα κατάρτισης αλλά δεν είναι σε θέση να το πράξουν αμέσως, ενώ το υπόλοιπο 25% ότι προτίθενται να το κάνουν. Τα αποτελέσματα της έρευνας στην Ελλάδα διαφοροποιούνται σε σημαντικό βαθμό από τον κοινοτικό μέσο όρο, με το 59% να δηλώνει ότι δεν χρειάζεται περισσότερη εκπαίδευση και κατάρτιση. Αντίστοιχα μεγάλα ποσοστά παρατηρούνται μόνον για την Τσεχία, την Πορτογαλία, το Λουξεμβούργο και τη Σλοβακία. Επιπλέον, 22% των Ελλήνων ερωτηθέντων δηλώνει συνειδητοποιημένο όσον αφορά στην αναγκαιότητα της κατάρτισης (αλλά προς το παρόν αδυνατεί να παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα) και 16% ενδιαφέρεται άμεσα για κατάρτιση. Όπως είναι φυσικό, τα γενικά ποσοστά ποικίλουν ανάλογα με τα δημογραφικά και άλλα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, με τους μεγαλύτερους σε ηλικία να δηλώνουν απροθυμία να καταρτισθούν και τους χειρόνακτες να δηλώνουν αδυναμία να παρακολουθήσουν ένα πρόγραμμα κατάρτισης που χρειάζονται.

Η ίδια ερώτηση τέθηκε και σε όσους δεν απασχολούνται και δεν είναι συνταξιούχοι (δηλαδή στους άνεργους και σε όσους είναι εκτός εργατικού δυναμικού αλλά όχι γιατί έχουν αποσυρθεί λόγω συνταξιοδότησης). Πανευρωπαϊκά, το ένα πέμπτο περίπου των ερωτηθέντων (19%) δηλώνει ότι η εκπαίδευση και η κατάρτιση που διαθέτει είναι σε ικανοποιητικά επίπεδα. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Ελλάδα κινείται σε σαφώς χαμηλότερα επίπεδα (16%). Επιπλέον, 18% του δείγματος για την Ελλάδα δηλώνει αδυναμία να παρακολουθήσει κάποιο κατάλληλο πρόγραμμα εξειδικευμένης κατάρτισης (αν και κατά τη γνώμη τους το χρειάζονται), ενώ ένα 20% δηλώνει ότι προτίθεται να καταρτισθεί στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα.

Συνοψίζοντας τα στατιστικά ευρήματα που παρουσιάστηκαν στην παρούσα ενότητα, προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης εμφανίζει σοβαρή καθυστέρηση. Το γεγονός αυτό αντανακλάται στο πολύ χαμηλό (σε σχέση με τα άλλα κράτη-μέλη) ποσοστό των ενηλίκων ατόμων που συμμετέχουν

σε δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης (μόλις 3,7% του συνόλου των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών). Ο στόχος της Λισσαβόνας για συμμετοχή του 12,5% του πληθυσμού στη δια βίου μάθηση έως το 2010, χωρίς δραματικές αλλαγές εμφανίζεται ανέφικτος για την Ελλάδα και είναι ορατός ο κίνδυνος να μη συμβάλλει η χώρα μας στην επιτυχία των στόχων της Λισσαβόνας (τουλάχιστον στον τομέα της κατάρτισης).

Ο κίνδυνος μάλιστα αυτός γίνεται ακόμα εντονότερος εάν κανείς λάβει υπόψη του ότι εμφανίζονται συχνά σημαντικά ποσοστά διαρροής στα προγράμματα της δια βίου εκπαίδευσης στη χώρα μας. Σύμφωνα με στοιχεία που αναφέρονται στο Παραδοτέο 6 του έργου με τίτλο «Μελέτη Αιτιών για το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης στην Ελλάδα» προκύπτει ότι για παράδειγμα στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων το σχετικό μέσο ποσοστό διαρροής για όλα τα είδη των προγραμμάτων είναι 27.3% με μικρές μόνο διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα δυο φύλα, μια μικρή τάση μείωσης της διαρροής με την αύξηση της ηλικίας των εκπαιδευομένων, και γεωγραφική κατανομή της διαρροής όπως αυτή απεικονίζεται στον Πίνακα 13.

Πίνακας 13:
Διαρροές εκπαιδευομένων από τα ΚΕΕ κατά περιφέρεια
2006-2008

Περιφέρεια	Εκπαιδευόμενοι	Διαρροές	% Διαρροών
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	14.624	3.479	23,8
Κεντρικής Μακεδονίας	20.175	5.823	28,9
Δυτικής Μακεδονίας	8.219	1.503	18,3
Ηπείρου	8.511	1.999	23,5
Θεσσαλίας	10.171	2.961	29,1
Ιονίων Νήσων	5.507	1.491	27,1
2.Δυτικής Ελλάδας	7.341	2.324	31,7

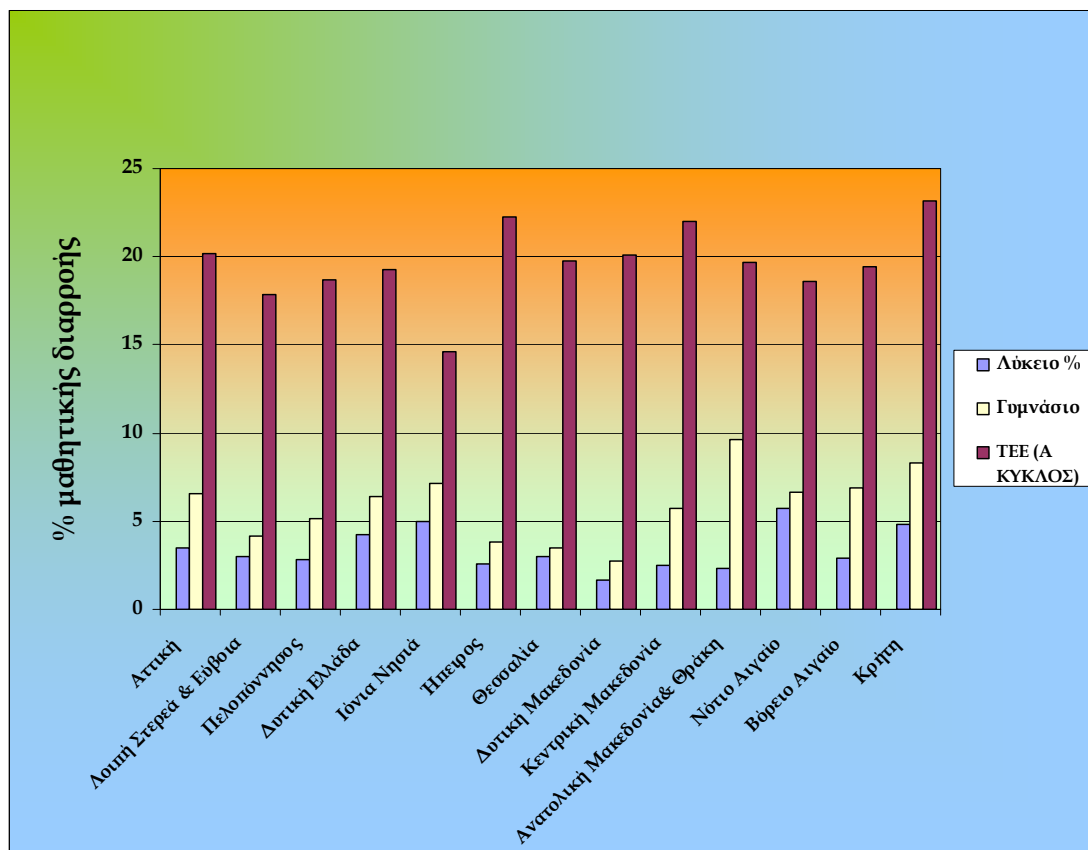
Περιφέρεια	Εκπαιδευόμενοι	Διαρροές	% Διαρροών
5.Στερεάς Ελλάδας	7.109	2.134	30,0
Αττικής	22.557	6.089	27,0
4.Πελοποννήσου	10.725	3.275	30,5
Βορείου Αιγαίου	5.191	1.041	20,1
1.Νοτίου Αιγαίου	4.321	1.539	35,6
3.Κρήτης	9.897	3.074	31,1
Σύνολο	134.348	36.732	27,3

Πηγή: ΓΤΕΕ, επεξεργασία ομάδα μελέτης

Τα στοιχεία αυτά μπορούν να συγκριθούν με τα στοιχεία της διαρροής στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα που απεικονίζονται στο Διάγραμμα 1. Με βάση λοιπόν τα στοιχεία αυτά προκύπτουν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Η μέση διαρροή από τα προγράμματα των ΚΕΕ είναι συγκρίσιμη με τη μέση διαρροή από τα προγράμματα των ΤΕΕ του Α' κύκλου (19.7%) και πολύ υψηλότερη από τη μέση διαρροή στο Ενιαίο Λύκειο (3.4%) και το Γυμνάσιο αντίστοιχα (5.9%).
2. Υπάρχει κάποια αντιστοιχία μεταξύ της γεωγραφικής κατανομής της διαρροής στα δυο συστήματα (δια βίου και τυπικής εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στο Γυμνάσιο) καθώς από τις πέντε πρώτες περιφέρειες σε υψηλή διαρροή στα ΚΕΕ (Νότιο Αιγαίο, Δυτική Ελλάδα, Κρήτη, Πελοπόννησος και Στερεά Ελλάδα), οι τέσσερις (με εξαίρεση την Πελοπόννησο) εμφανίζουν αντίστοιχα υψηλά ποσοστά πρωτευόντως στο Γυμνάσιο και δευτερευόντως στο Λύκειο. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει ένα κοινό σε κάποιο βαθμό υπόστρωμα κοινωνικών παραγόντων που ερμηνεύουν τα δυο φαινόμενα.

Διάγραμμα 1:
**Μαθητική Διαρροή κατά Γεωγραφική Περιφέρεια (Γυμνάσιο-Ενιαίο Λύκειο-
 ΤΕΕ)-Μαθητές Γενιάς 2000-01**

Πηγή: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο 2007

Οι παραπάνω διαπιστώσεις υπογραμμίζουν την ανάγκη για εκσυγχρονισμό του συστήματος κατάρτισης καθώς και την υποχρέωση για μεγαλύτερη σύνδεση τα επόμενα χρόνια με τις Ευρωπαϊκές οδηγίες και το πλαίσιο κατευθύνσεων και στόχων γύρω από την επαγγελματική κατάρτιση.

Ταυτόχρονα, η επισκόπηση των στατιστικών στοιχείων ανέδειξε και μια ισχυρή ανικανοποίητη ζήτηση για επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα. Οι μισοί περίπου από τους απασχολούμενους (δηλαδή περίπου 2 εκατομμύρια απασχολούμενοι) αισθάνονται ότι απαιτείται να καταρτισθούν προκειμένου να προχωρήσουν στην επαγγελματική τους καριέρα, ενώ ένα σοβαρό ποσοστό εξ αυτών που αντιστοιχεί στο

ένα τέταρτο των απασχολουμένων (δηλ. περίπου 1 εκατομμύριο), δηλώνει αδυναμία να παρακολουθήσει κάποιο αναγκαίο πρόγραμμα (προφανώς είτε γιατί τέτοιο πρόγραμμα δεν προσφέρεται, είτε γιατί δεν έχουν αρκετά κίνητρα να το παρακολουθήσουν). Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν τα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης που εμφανίζονται για την επαγγελματική κατάρτιση καθώς και τις μεγάλες επενδύσεις (σε χρήμα και σε χρόνο) που θα απαιτηθούν τα επόμενα χρόνια προκειμένου να εκσυγχρονιστεί το σύστημα κατάρτισης και να γίνει περισσότερο θελκτικό και αποτελεσματικό.’

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Τα μεθοδολογικά στοιχεία των ερευνών

Από τις σαράντα εννέα έρευνες που επισκοπήθηκαν, στοιχεία σχετικά με τη μεθοδολογία τους κατέστη δυνατό να εντοπιστούν για τις σαράντα έξι. Από αυτές εμπειρικού χαρακτήρα, με την έννοια της συλλογής πρωτογενών δεδομένων σε αυτές μπορούν να χαρακτηριστούν οι τριάντα πέντε. Οκτώ έρευνες ακολουθούν την προσέγγιση της δευτερογενούς ανάλυσης δεδομένων, ενώ άλλες τρεις εστιάζονται σε βιβλιογραφική επισκόπηση του πεδίου.

Από τις τριάντα πέντε τώρα έρευνες εμπειρικού χαρακτήρα, οι (βλ. Πίνακα 14), περίπου οι μισές εφαρμόζουν μεθοδολογίες ποιοτικής έρευνας (συνεντεύξεις, ανάλυση περιεχομένου, μελέτες περίπτωσης), μία στις τρεις εφαρμόζουν ποσοτικές προσεγγίσεις ενώ μία στις πέντε συνδυασμό των δυο προσεγγίσεων.

Πίνακας 14:

Είδος μεθοδολογικής προσέγγισης των εμπειρικών ερευνών

Είδος μεθοδολογίας	Πλήθος ερευνών (N)	Ποσοστό ερευνών (%)
Ποσοτική (ερωτηματολόγια)	11	31.4
Ποιοτική (ανάλυση περιεχομένου, συνεντεύξεις, μελέτες περίπτωσης)	17	48.6
Συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής	7	20.0
Σύνολο	35	100

Ωστόσο ακόμα και στις λιγιστές περιπτώσεις όπου εφαρμόζονται ποσοτικές μέθοδοι (αυτόνομα ή σε συνδυασμό με ποιοτικές μεθόδους) αυτές δεν ξεφεύγουν συνήθως από το επίπεδο της απλής περιγραφικής στατιστικής (ανάλυση συχνοτήτων). Μόνο σε μια περίπτωση (εργ. 3) εντοπίστηκε προσπάθεια συγκρότησης ενός πιο επεξεργασμένου ποσοτικού μοντέλου πρόβλεψης των τάσεων της αγοράς εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Σύνοψη-Συμπεράσματα

Στόχος της ενότητας αυτής είναι η σύνοψη των βασικότερων συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση σαράντα εννέα ερευνών που όλες πραγματοποιήθηκαν μετά το 2000 και που αναφέρονται σε διάφορες πτυχές του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα συμπεράσματα αυτά παρατίθενται στη συνέχεια υπό μορφή διακριτών σημείων (bullets).

Οι έρευνες σε περίπου 2 στις 3 περιπτώσεις τείνουν συνήθως να αναφέρονται σε σύντομα χρονικά διαστήματα (1-2 χρόνια). Οι λίγες έρευνες που αναφέρονται σε περισσότερο εκτενή χρονικά διαστήματα είναι αυτές που κατά κύριο λόγο: α) εκπονούνται από φορείς ευρωπαϊκής εμβέλειας (CEDEFOP, ΕΕ), β) υιοθετούν τη μεθοδολογική στρατηγική της δευτερογενούς επεξεργασίας δεδομένων από πολλαπλές πηγές (κυρίως επίσημες) καθώς και της ανάλυσης του θεσμικού πλαισίου, και γ) αφορούν το γενικό πληθυσμό.

Οι έρευνες του δείγματος τείνουν να βασίζονται εξίσου σε εθνικούς και σε ευρωπαϊκούς πόρους. Οι παλαιότερες ωστόσο χρονολογικά έρευνες έτειναν να χρηματοδοτούνται σχεδόν αποκλειστικά από πόρους της Ε.Ε., τα τελευταία ωστόσο χρόνια μια σειρά δημόσιοι φορείς (π.χ. ΕΚΕΠΙΣ, ΙΕΠΑΣ) ή κοινωνικοί φορείς (π.χ. ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ-Ινστιτούτο Δια βίου μάθησης ΓΣΕΒΕΕ) που δραστηριοποιούνται στο πεδίο έχουν αρχίσει να αναλαμβάνουν σημαντική δραστηριότητα προς την κατεύθυνση αυτή, παράλληλα ή/και σε συνεργασία με κάποιους ανεξάρτητους ερευνητές σε διάφορα ΑΕΙ (κυρίως στο ΑΠΘ, το ΕΑΠ και το Πανεπιστήμιο Πατρών). Επιπλέον φαίνεται ότι όπως είναι άλλωστε φυσικό, οι έρευνες που χρηματοδοτούνται από πόρους της Ε.Ε. τείνουν πολύ περισσότερο από αυτές που χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους να περιλαμβάνουν τη συγκριτική διάσταση στην προβληματική τους.

Παρά το γεγονός ότι περίπου οι μισές έρευνες χρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς πόρους, η συντριπτική τους πλειοψηφία εκπονείται από ελληνικούς φορείς και κυρίως από μεμονωμένους δημόσιους φορείς με ειδίκευση στο πεδίο της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Όταν οι έρευνες αντλούν δεδομένα από διάφορες πηγές, οι πηγές αυτές είναι κυρίως ελληνικές και στην πλειοψηφία τους αντιστοιχούν σε κρατικές υπηρεσίες (Υπουργεία και Δημόσιοι φορείς με ειδίκευση στη δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση).

Η ελληνική ερευνητική παραγωγή που εντοπίστηκε έχει κυρίως εστιαστεί σε έρευνες που αφορούν είτε πολύ εξειδικευμένες ομάδες κυρίως επαγγελματιών σε συγκεκριμένους κλάδους της παραγωγής (μικρο-επίπεδο), είτε το σύνολο του πληθυσμού των εργαζομένων (μάκρο περιγραφές). Αντίθετα φαίνεται να υφίσταται ένα σαφές έλλειμμα σε έρευνες που αφορούν ευρείες κατηγορίες ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Οι έρευνες σε μάκρο-επίπεδο συνήθως αφορούν την αποτύπωση του συνολικού πεδίου, χρηματοδοτούνται και διεξάγονται από φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και τείνουν να επικεντρώνονται στην ανάλυση του θεσμικού πλαισίου και σε δευτερογενείς αναλύσεις δεδομένων. Αντίστοιχα οι έρευνες υψηλού επιπέδου εξειδίκευσης (μικρο-επίπεδο) συνήθως διεξάγονται από ελληνικούς φορείς, και τείνουν να επικεντρώνουν τις προσπάθειές τους στη συλλογή πρωτογενών εμπειρικών δεδομένων.

Οι σχετικές έρευνες δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην αποτύπωση της κατάστασης σε εθνικό επίπεδο (περίπου στις 2 στις 3 περιπτώσεις), χωρίς ωστόσο να λείπουν και οι έρευνες που επιχειρούν μια συγκριτική προσέγγιση μεταξύ των τεκταινομένων στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Εκεί που ωστόσο φαίνεται να υπάρχει σημαντικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επαρκούς αριθμού ερευνών που να διερευνούν την κατάσταση σε υπο-εθνικό ή/και τοπικό επίπεδο.

Συχνά οι σχετικές έρευνες παίρνουν το χαρακτήρα της ανάλυσης του θεσμικού πλαισίου, της ανάλυσης των υλικών από τα σχετικά προγράμματα (προκηρύξεις, εκπαιδευτικό υλικό, προγράμματα σπουδών, εκθέσεις αξιολόγησης) ή ακόμα και της σύνδεσης δευτερογενών δεδομένων από πολλαπλές κρατικές, ως επί το πλείστον, υπηρεσίες. Όλες οι υπόλοιπες θεματικές κατηγορίες (ένταξη ανέργων και εργαζομένων στις δομές δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, τάσεις της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας, τεχνική-επαγγελματική κατάρτιση, προτάσεις

πολιτικής και πιλοτικές εφαρμογές) εκπροσωπούνται πολύ λιγότερο στο δείγμα μας, γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα ως προς τη διερεύνηση πιο ουσιαστικών επιμέρους πτυχών του πεδίου της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, πέρα από το απλό επίπεδο της καταγραφής και της αποτύπωσης. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η έλλειψη ερευνών με αναπτυξιακό χαρακτήρα ή αλλιώς ερευνών που να δίνουν έμφαση στη διατύπωση προτάσεων πολιτικής ή στις οποίες να περιγράφεται η εμπειρία και να αξιολογούνται συγκεκριμένες πιλοτικές εφαρμογές. Όπου ωστόσο υπάρχουν τέτοιες συγκεκριμένες προτάσεις, αυτές αναφέρονται κατά κύριο λόγο στα ακόλουθα τέσσερα πεδία: α) πιστοποίηση, β) ενίσχυση της συμμετοχής στο σύστημα, γ) αναμόρφωση των προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών και δ) συντονισμός των πολιτικών σε διεθνικό επίπεδο. Με βάση το παραπάνω συμπέρασμα μπορεί να υιοθετηθεί η άποψη ότι θεματικά η ελληνική ερευνητική παραγωγή ακολουθεί σε γενικές γραμμές της τάσης της διεθνούς βιβλιογραφίας αφού σύμφωνα με τον Καραλή, (2008) (βλ. εργ.48) ο κύριος όγκος των εργασιών των 559 άρθρων από 101 τεύχη της περιόδου 2001-2005 των πλέον εξειδικευμένων στο πεδίο της δια βίου μάθησης διεθνών ακαδημαϊκών περιοδικών που μελετήθηκαν εντάσσονται στα ερευνητικά αντικείμενα που έχουν σχέση με τις εξελίξεις στο μακρο – επίπεδο: κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές διαστάσεις της εκπ. Ενηλίκων, ανάλυση θεσμών και πολιτικών, ιστορικά στοιχεία, χαρακτηριστικά ενηλίκων εκπαιδευομένων και κοινωνικό φύλο.

Περίπου οι μισές εφαρμόζουν μεθοδολογίες ποιοτικής έρευνας (συνεντεύξεις, ανάλυση περιεχομένου, μελέτες περίπτωσης), μία στις τρεις εφαρμόζουν ποσοτικές προσεγγίσεις ενώ μία στις πέντε συνδυασμό των δυο προσεγγίσεων.

Στο επίπεδο τώρα του περιεχομένου των ερευνών τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν είναι ότι:

Η Ελλάδα δαπανά αναλογικά τα λιγότερα χρήματα για την εκπαίδευση και για την εφαρμογή ενεργητικών μέτρων για την αγορά εργασίας –μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται τα μέτρα για τη δια βίου μάθηση και την επαγγελματική κατάρτιση- σε σύγκριση με όλες τις χώρες της ΕΕ 25. Επιπλέον, οι έλληνες εργοδότες δαπανούν μόλις το 0,5 % του κόστους εργασίας για την κατάρτιση των εργαζομένων τους έναντι των Ευρωπαίων εργοδοτών που δαπανούσαν το 0,8 % του κόστους εργασίας για την κατάρτιση των εργαζομένων. Η αύξηση που παρουσιάζει ο τομέας τα τελευταία χρόνια οφείλεται κυρίως στις χρηματοδοτήσεις μέσω των Κοινοτικών

Πλαισίων Στήριξης, αλλά και στη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αξιοποιούν μέρος των εισφορών εργοδοτών εργαζομένων για την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού τους.

Τη δεκαετία του '80 η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, με την έλλειψη ωστόσο ενός ενιαίου σχεδιασμού και στρατηγικής από την μια πλευρά, καθώς και την έλλειψη σύνδεσης της κατάρτισης με την αγορά εργασίας από την άλλη. Η περίοδος αυτή σε μεγάλο βαθμό συνέπεσε με το 1ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1989-1994). Κατά την εφαρμογή αυτού του 1^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης δόθηκε προτεραιότητα στην απορρόφηση πόρων αλλά υπήρξαν σοβαρές αδυναμίες στο συντονισμό και στην απουσία αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Έτσι, τη δεκαετία του 90, που συμπίπτει με 2ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης ΕΠΕΑΚ Ι (1994-1999), αρχίζει μια συστηματική προσπάθεια οριοθέτησης και ρύθμισης του πεδίου με μια σειρά από θεσμικές παρεμβάσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι:

Ο Ν.2009/92 που καθιέρωσε το "Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης" (ΕΣΕΕΚ).

Ο Ν. 2224/1994, που θεσπίζει τον ειδικό Λογαριασμό για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση (ΛΑΕΚ).

Ο Ν. 2525/97 με βάση τον οποίο θεσπίστηκε και λειτουργεί από το 2000 το Εθνικό Κέντρο Επαγγελματικού Προσανατολισμού (Ε.Κ.Ε.Π.)

Ο Ν. 2469/97 δυνάμει του οποίου ιδρύεται το ΕΚΕΠΙΣ (Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης και Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών).

Οι προσπάθειες ωστόσο θεσμικής ρύθμισης του πεδίου συνεχίστηκαν με αμείωτη ένταση και την περίοδο από το 2000 μέχρι σήμερα (περίοδος εφαρμογής του 3ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ). Οι σημαντικότερες θεσμικές παρεμβάσεις αυτής της τελευταίας περιόδου είναι:

Ο Ν. 3191/2003 που καθιέρωσε το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση με την κατάρτιση (ΕΣΣΕΚΑ).

Ο Ν.3369/2005 για τη «Συστηματοποίηση της Δια βίου Μάθησης».

Οι βασικές δομές που δραστηριοποιούνται στο πεδίο είναι: α) Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (συντονίζονται από τη Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων), β) Προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης (ΣΕΚ) ΟΑΕΔ, γ) Διευθύνσεις Εκπαίδευσης Υπουργείων, δ) Τμήματα εκπαίδευσης ή/και δομές κατάρτισης σε δημόσιους οργανισμούς (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ, ΕΛΤΑ κλπ), ε) Μεγάλες επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, επιμελητήρια, επαγγελματικές ενώσεις, ομοσπονδίες εργαζομένων, στ) Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) ιδιωτικά ή δημόσια, και η) Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών, ιδιωτικές σχολές οι οποίες παρέχουν μη τυπική γενική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Ο κύριος φορέας παροχής δια βίου Εκπαίδευσης είναι η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ). Από την άλλη πλευρά, η συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση είναι κυρίως ευθύνη του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (ΥΠΑΚΠ) και του εκτελεστικού του φορέα, του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΚΕΠΙΣ).

Γενικά δεν υπάρχουν πολλά διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο υλοποιούνται τα σχετικά προγράμματα.

Οι διαδικασίες αξιολόγησης των αντίστοιχων δομών βρίσκονται σε πολύ πρώιμο στάδιο. Μέχρι πρόσφατα στην ουσία δεν υπήρχαν σχετικές διαδικασίες. Τα τελευταία ωστόσο χρόνια αρχίζει να γίνεται κοινή συνείδηση η ανάγκη για τη συγκρότηση διαδικασιών εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης των σχετικών προγραμμάτων και δομών.

Τα πιστοποιητικά που χορηγούνται από τους φορείς παροχής μη τυπικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν τυγχάνουν επίσημης (κρατικής) αναγνώρισης για την πιστοποίηση προσόντων. Δεν υπάρχει νομοθεσία για μεταφορά πιστωτικών μονάδων: α) από την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην ανώτατη εκπαίδευση, β) από την αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και γ) μέσα στη συνεχιζόμενη επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Σε ό,τι αφορά τη συσσώρευση πιστωτικών μονάδων, δεν υπάρχει πολιτική. Όσοι έχουν ολοκληρώσει προγράμματα μέχρι 75 ώρες λαμβάνουν πιστοποιητικό κατάρτισης ενώ αυτοί που έχουν ολοκληρώσει προγράμματα μεγαλύτερης διάρκειας, μέχρι 250 ώρες,

λαμβάνουν πιστοποιητικό δια βίου εκπαίδευσης, το οποίο χορηγείται μετά από αξιολόγηση.

Η Ελλάδα βρίσκεται εξαιρετικά πίσω στην συμμετοχή του ανθρώπινου δυναμικού της σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε. Η συμμετοχή σε προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης των ατόμων ηλικίας 25 – 64 ετών (δηλαδή του παραγωγικού πληθυσμού) είναι ιδιαίτερα χαμηλή σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο καθώς εξετάζοντας τα στοιχεία για τα άτομα 25-64 ετών που συμμετέχουν στην εκπαίδευση και κατάρτιση στην Ελλάδα και την ΕΕ 25 φαίνεται εμφανώς ότι στη χώρα μας τα άτομα αυτών των ηλικιών που εκπαιδεύονται ή καταρτίζονται είναι πολύ λιγότερα από ότι στην ΕΕ 25.

Παράρτημα Α

Κατάλογος Ερευνών

Brown, Alan (ed.) (2004), *Learning while working in small companies: comparative analysis of experiences drawn from England, Germany, Greece, Italy, Portugal and Spain*, Oxford and Warwick Universities: ESRC Funded Centre on Skills, Knowledge and Organisational Performance Oxford and Warwick Universities.

Loss, Roland, (2003), *Καινοτομίες για την ένταξη ανειδίκευτων εργαζομένων στη διαβίου μάθηση και στην αγορά εργασίας. Περιπτωσιολογικές μελέτες από έξι ευρωπαϊκά κράτη*, Θεσσαλονίκη: CEDEFOP.

CEDEFOP, (2005), *Future skill needs in Europe Medium-term forecast Synthesis Report*, Θεσσαλονίκη: CEDEFOP.

Brummelkamp, Guido, (2004), *Instruments and Incentives for Promoting Lifelong Learning. Country Profile Greece*, Zoetermeer: EIM Business & Policy Research.

Καραντινός, Δ., (2005). *Ρόλος, δράσεις και ενέργειες του Ε.ΚΕ.ΠΙΣ στο Δ' ΚΠΣ 2007-2013*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Κανελλόπουλος, Κωνσταντίνος, Μαυρομαράς, Κωνσταντίνος, & Μητράκος, Θεόδωρος, (2004), *Εκπαίδευση και αγορά εργασίας*, Αθήνα: ΚΕΠΕ.

Εργαστήριο της Γνώσης: Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης, (2006), *Αξιολόγηση των ενεργειών κατάρτισης του Γ' ΚΠΣ*, Αθήνα: ΕΚΠΑ.

European Commission, (2001), *Εθνικές δράσεις για την εφαρμογή της διά βίου μάθησης στην Ευρώπη*, Brussels: Directorate-General for Education and Culture European Commission.

European Commission, (2007), *Συνοπτική παρουσίαση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη και τρέχουσες μεταρρυθμίσεις*, Brussels: Directorate-General for Education and Culture European Commission.

European Commission, (2006), *Οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα 2005/06*, Brussels: Directorate-General for Education and Culture European Commission.

Eurydice, (2006), *Διασφάλιση Ποιότητας στην Κατάρτιση των Εκπαιδευτικών στην Ευρώπη*, Brussels: Directorate-General for Education and Culture European Commission.

ΕΚΕΠΙΣ, (2003), *Ο Ρόλος των Εθνικών Συστημάτων Αναγνώρισης Προσόντων στην Προώθηση της Διά Βίου Μάθησης – Ελλάδα (Εθνική Έκθεση για τον ΟΟΣΑ)*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Κασίμης, Χαράλαμπος, (2000), *Η ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας των πτυχιούχων οικονομικών και πολιτικών σπουδών*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Παπαϊωάννου, Σκεύος, (2000), *Ζήτηση Συνεχόμενης Εκπαίδευσης και Κίνητρα Ενδιαφερομένων στην Ελλάδα*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, Τμήμα Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης.

Μπάσδρα, Βιβή, Γκλαβόπουλος, Ευάγγελος, & Γιαννάκη, Ντόρα, (2007), *Συστήματα Πιστοποίησης Επαγγελματικών Προσόντων- Παράθεση Καλών Πρακτικών Ελλάδας-Κύπρου*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

ΕΚΕΠΙΣ, (άγνωστη), *Ανάδειξη Βέλτιστων Πρακτικών στα Προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης: Ομάδα Ι*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

ΕΚΕΠΙΣ, (άγνωστη), *Ανάδειξη Βέλτιστων Πρακτικών στα Προγράμματα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης: Ομάδα ΙΙ*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

ΕΚΕΠΙΣ (άγνωστη), *Δημιουργία Διεθνικού Φορέα*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.

Καβουνίδη, Τ., Γναρδέλλης, Χ., & Αλεξιάς, Γ., (2000), *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Αθήνα: Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ (άγνωστη), *Κατάρτιση και Απασχόληση*, Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

ΙΕΠΑΣ, (2006), *Μελέτη-Αποτύπωση Δομών και Δράσεων Επαγγελματικού Προσανατολισμού: 1^ο Παραδοτέο*, Αθήνα: Ινστιτούτο Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας.

Χρυσάκης, Ε., Μουρίκη, Α., & Γαλατά, Π.Β., (2003), *Μελέτη για την ανάπτυξη πρότυπων προγραμμάτων ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, με βάση το σύστημα της εναλλαγής στις θέσεις εργασίας απασχολουμένων και ανέργων καταρτιζομένων (job rotation)*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Μπαρκαμπά, Ε. & Γιαννάτου, Μ., (2007), *Θεματική Επισκόπηση 200: 5^η Έκδοση*, Θεσσαλονίκη: CEDEFOP.

ΙΕΠΑΣ, (2007), *Αποτύπωση Δομών και Δράσεων Επαγγελματικού Προσανατολισμού: Συμπεράσματα και Προτάσεις-2^ο Παραδοτέο*, Αθήνα: Ινστιτούτο Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Σταδιοδρομίας.

Τσαμασφύρος, Γεώργιος, (2000), *Πιστοποίηση Άτυπης Εκπαίδευσης: Σχέσεις με το εκπαιδευτικό σύστημα και την αγορά εργασίας*, Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

Κουτούζης, Μανώλης & Βερέβη, Αλκηστις, (2007), *Αρχική Εκπαίδευση και Κατάρτιση του Εκπαιδευτικού στην Ελλάδα*, Αθήνα: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε., (2004), *Εκπαίδευση-Ανάπτυξη Γυναικείας Επιχειρηματικότητας*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών.

Mattheoudakis, M., (2006), Language education of adult immigrants in Greece: current trends and future Developments, *International Journal of Lifelong Education*, 24(4), 319-336.

Zarifis, G.K., (2009), Bringing learning closer to home: the value and impact of the Lisbon strategy for strengthening the role of local learning centres and partnerships in south-eastern Europe, *International Journal of Lifelong Learning*, 27(6), 641-667.

Τσεκούρας, Κ., Κουτσονίκος, Ι., Γκυπάλη, Α., (2008), *Μελέτη διερεύνησης των αναγκών των Μικρών Ελληνικών Επιχειρήσεων σε Προγράμματα Δια Βίου Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων, Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας.

Λιντζέρης, Π., (2004), *Παρουσίαση και σχολιασμός αποτελεσμάτων εκπαιδευτικής έρευνας αξιολόγησης διδακτικού έργου επαγγελματικής κατάρτισης*

αυτοαποσχολουμένων με αντικείμενο «Θέματα επιχειρηματικότητας και οργάνωσης - διοίκησης μικρομεσαίας επιχείρησης», Αθήνα: ΚΕΚ-ΓΣΕΒΕΕ.

Αναστασιάδης, Παναγιώτης, (2008), Ζητήματα Παιδαγωγικού Σχεδιασμού για την Διδακτική Αξιοποίηση της Διαδραστικής Τηλεδιάσκεψης σε Περιβάλλον Μικτής – Πολυμορφικής- Μάθησης Κοινωνικο Εποικοδομητική Προσέγγιση Η Περίπτωση του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» για την Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών της Ομογένειας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (ΕΔΙΑΜΜΕ) στο Αναστασιάδης Π (Επιμέλεια), *Η Τηλεδιάσκεψη στην Υπηρεσία της Δια Βίου Μάθησης και της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης: Παιδαγωγικές Εφαρμογές Συνεργατικής Μάθησης από Απόσταση στην Ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα|: Gutenberg.

Stenfors-Hayes, T., Griffiths, C. & Ogunleye, J., (2008), Lifelong learning for all? Policies, barriers and practical reality for a socially excluded group, *International Journal of Lifelong Education*, 27(6), 625-640.

Δάμης, Κωνσταντίνος, Λάμπρου Σταμάτης & Κυριακοπούλου, Άννα-Μαρία, (2005), *Έρευνα και Καταγραφή της Υφιστάμενης Κατάστασης της Εξ' Αποστάσεως Πιστοποίησης των Επαγγελματιών που δεν καλύπτονται από Τυπική Εκπαίδευση στον Ελλαδικό και τον Ευρωπαϊκό Χώρο*, Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ-ΚΕΚ-ΓΣΕΒΕΕ.

Χαλάς, Ιωάννης & Σταυροπούλου, Καλλιόπη, (2004), *Ανάλυση εκπαιδευτικών αναγκών Ψηφιακού φωτογράφου και ειδικού κλιματιστικών αυτοκινήτων*, Αθήνα: Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Δημουλάς, Κώστας, Μπουκουβάλας, Κώστας, Αργυροπούλου, Ειρήνη, (2004), *Εκπόνηση διαγνωστικής μελέτης εφαρμογής εργαλείων συμβουλευτικής της κατάρτισης σε επιλεγμένους κλάδους των ΜΜΕ*, Αθήνα: ΚΕΚ-ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

Αγγέλη, Αθανασία, (2005), Τα επαγγελματικά προσόντα των εκπαιδευτών και η συμμετοχή των ενήλικων εκπαιδευομένων στην «τάξη», *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 5, 35-44.

Παπαδάκης, Σπ., Φραγκούλης, Ιωσήφ, (2005), Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών-Διερεύνηση στάσεων εκπαιδευτικών για αξιοποίηση ΑεξΑΕ και ΤΠΕ στην επιμόρφωσή τους, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 6.

Κόκκος, Αλέξης, (2004), Οι εκπαιδευτές ενηλίκων και η εκπαίδευσή τους, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 1, 12-23.

Λιντζέρης, Παρασκευάς, Γούλας, Χρήστος, Ιωάννου, Χρήστος, Καραλής, Θανάσης, (2006), *Διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών επιχειρηματιών και εργαζομένων πολύ μικρών επιχειρήσεων σε θέματα επιχειρηματικότητας με βάση τη μορφολογία και τα χαρακτηριστικά των ΠΜΕ*, Αθήνα: Κ.Ε.Κ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε., Κ.Ε.Κ. Ι.Ν.Ε. Γ.Σ.Ε.Ε.

John, P. & Gravani, M., (2005), Evaluating a “New” in Service Professional Development Programme in Greece: the experiences of tutors and teachers, *Journal of In-Service Education*, 1, 105-129.

Ανάγνου, Βαγγέλης, Βεργίδης, Δημήτρης, (2008), Οι στρατηγικές δράσης των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, το θεσμικό πλαίσιο και η συμβολή των διευθυντών, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 13, 11-18.

Γούλας, Χρήστος, (2006), Ο ρόλος και ο βαθμός συμμετοχής των ενήλικων καταρτιζομένων στη διαδικασία της κατάρτισης τους, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 7, 3-11.

Ευστράτογλου, Άγγελος, (2005), Η επαγγελματοποίηση των εκπαιδευτών της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 5.

Βασάλα, Παρασκευή, Μότσιος, Γεώργιος, (2007), Η εισαγωγική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Συμβατικά ή εξ αποστάσεως προγράμματα; *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 11, 12-20.

ΚΕΚ-ΓΣΕΒΕΕ, (2003), *Καταγραφή των απόψεων του επιβατικού κοινού για τις μετακινήσεις του με το αστικό ΚΤΕΛ Τρικάλων, ανάδειξη των προβλημάτων που υπάρχουν σε αυτές και ανάδειξη των εκπαιδευτικών αναγκών*, Αθήνα: ΚΕΚ-ΓΣΕΒΕΕ.

Ευστράτογλου, Άγγελος & Νικολοπούλου, Βάσω, (2008), Προσφορά και ζήτηση εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 13, 3-9.

Καραλής, Θανάσης, (2008), Εκπαίδευση Ενηλίκων και δια βίου μάθηση: Απόπειρα χαρτογράφησης των ερευνητικών τάσεων, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 14, 24-29.

Γεωργιακώδης, Φώτης, (2005), Ποιοτική αξιολόγηση των χαρακτηριστικών των υποψηφίων εκπαιδευτών ενηλίκων, *Εκπαίδευση Ενηλίκων*, 5, 29-34.

Παράρτημα Β

Σχάρα ανάλυσης του περιεχομένου (αποδελτίωσης) των ερευνών

Ταυτότητα της έρευνας

- Τίτλος: Υπό τη μορφή πλήρους βιβλιογραφικής αναφοράς
- Ερευνητικό θέμα/ερώτημα
- Διάρκεια και περίοδος διεξαγωγής της έρευνας
- Φορέας (ων) χρηματοδότησης
- Φορέας (ων) εκπόνησης
- Έκταση βιβλιογραφίας (κατανομή ελληνικών και ξενόγλωσσων αναφορών)
- Τόπος ανεύρεσης (ιστοσελίδα στο διαδίκτυο, βιβλιοθήκη, ίδρυμα, κλπ)

Στοιχεία μεθοδολογίας

- Είδος έρευνας (εμπειρική, βιβλιογραφική επισκόπηση, δευτερογενής ανάλυση δεδομένων)
- Μεθοδολογία (ποσοτική-ποιοτική, ειδικότερα στοιχεία μεθόδου π.χ. ερωτηματολόγια, ημι-δομημένες συνεντεύξεις, κλπ).
- Δείγμα
- Τόπος (τοπικό, περιφερειακό, εθνικό επίπεδο)
- Πρόσθετες πηγές δεδομένων (άλλες έρευνες, φορείς, κεντρική διοίκηση, Γ.Α, επιχειρήσεις, διεθνικοί οργανισμοί)

Αποτελέσματα

- Κύρια αποτελέσματα (Key findings)
- Βαθμός συμφωνίας ή απόκλισης των αποτελεσμάτων με άλλες συναφείς έρευνες (ενσωματωμένα στοιχεία στην ίδια την έρευνα ή με βάση τη γνώση του αναλυτή).

Προτάσεις πολιτικής

- Επωφελούμενοι κοινωνικοί φορείς
- Προβλεπόμενες διαδικασίες εφαρμογής
- Ενδεχόμενες εξειδικεύσεις (π.χ. τοπικοί ή χρονικοί περιορισμοί).

Γενικό σχόλιο

Γενική αποτίμηση της εργασίας με βάση α) το θεματικό της εύρος, β) τη σύνδεσή της με τη θεωρία, γ) τη σύνδεσή της με τη διεθνή εμπειρία, δ) την τεκμηρίωσή της και ε) την τεχνική της αρτιότητα.